

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра богослов'я

Магістерська робота

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОРГАНІЗАЦІЇ ХРИСТИЯНСЬКИХ
ДОЗВІЛЬНИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ

Студент 6-го курсу Надія Турчин

Науковий керівник: Назар Дуда

PhD богослов'я

Львів 2019

Зміст	
ВСТУП.....	3
Розділ 1.ХРИСТИЯНСЬКЕ ДОЗВІЛЛЯ ТА ПРАКТИЧНЕЗАСТОСУВАННЯ ДОЗВІЛЬНИХ ЗАХОДІВ.....	6
1.1.Виховний потенціалдозвілля та його застосування у парафіях УГКЦ.....	6
1.2. Найпоширеніші практики християнського дозвілля.....	10
1.2.1. Літній християнський табір.....	12
1.2.2. Організація та проведення прощ.....	19
1.2.3. Нічні чування.....	26
Розділ 2 РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВОЮ МАСОВИХ ДОЗВІЛЬНИХ ЗАХОДІВ	
2.1. Організація та проведення літнього християнського табору згідно із законами України.....	30
2.1.1. Законодавча база та державні органи, які контролюють проведення дозвільних заходів, а саме таборів.....	30
2.1.2. Поетапне практичне застосування законів України підчас організації та проведення християнського літнього табору.....	34
2.2. Основи нормативно-правової бази для організації масових дозвільних заходів в тому числі і організованих Церквою.....	41
2.2.1. Законодавча база та державні органи, які контролюють проведення організацію масових заходів.....	42
2.2.2. Особливості перевезення учасників дозвільних заходів	49
2.2.3. Основні пожежні вимоги до приміщень при проведенні дозвільного заходу.....	54
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	64

ВСТУП

Проблематикою дослідження в даній магістерській роботі є християнські дозвільні заходи та нормативно-правова база, яка регулює відносини в даній сфері, з покроковим застосуванням при організації та проведенні масового дозвільного заходу. Буде досліджено практичні аспекти застосування найбільш поширених дозвільних заходів на парафіїзгідно із законодавством України: організації та проведення літнього християнського табору, прощі, нічних чувань. Цю наукову роботу буде виконано за допомогою аналітичного та порівняльного методів.

Із розвитком Церкви збільшується потреба в проведенні різних християнських дозвільних заходів. Відповідно до законодавства України, з метою безпеки та захисту громадян дозвільні заходи повинні проводитись із чітким дотриманням вимог та норм. Тому, дослідження теми «Організація християнських дозвільних заходів в рамках нормативно-правової бази України» є актуальним і матиме перспективи застосування в організації та проведенні християнських дозвільних заходів.

Мета роботи: Дослідити основні характеристики вибраних християнських дозвільних заходів та нормативно-правову базу України, яка регулює їх організацію.

Завдання роботи:

- Визначити основні характеристики та специфіку християнських дозвільних заходів;
- Дослідити принципи організації християнських дозвільних заходів на прикладі літніх таборів, прощ, нічних чувань;
- проаналізувати нормативно-правову базу, яка регулює організацію та проведення християнських дозвільних заходів;

- запропонувати практичні кроки організації та проведення християнських дозвільних заходів відповідно до нормативно-правової бази України.

Дослідження буде проведене в межах богослов'я, педагогіки, дозвіллезнавства, юриспруденції. Межами роботи є дослідження основних характеристик, специфіки організації та проведення згідно законодавства України найпоширеніших християнських дозвільних заходів: літніх таборів, прощ та нічних чувань.

Оригінальністю теми є те, що на даний момент ця тематика мало досліджена та потребує детального вивчення правових моментів для застосування релігійними організаціями в своїй роботі при організації та проведенні дозвільних заходів, адже «Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності»¹.

Основну богословську базу дослідження становлять Святе Письмо, Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», апостольське послання Папи Івана Павла II² та пастирські послання Митрополита Андрія Шептицького, в яких розкривається тема християнського відпочинку. Методичні рекомендації з педагогіки та дозвіллезнавства, а також інші джерела, допоможуть запропонувати кроки організації та проведення християнських дозвільних заходів відповідно до нормативно-правової бази України. Нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини під час організації та проведення дозвільних заходів, будуть основою для визначення меж дії закону в даних правовідносинах.

Зокрема, буде проаналізовано нормативно-правові акти, які регулюють сферу суспільних відносин під час організації та проведення масових заходів: Конституція України, Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про

¹ «Конституція України», <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>> (дата звернення: 10.12.2019).

² Іван Павло II, Апостольське послання *Dies Domini* [«День Господній»] (31 травня 1998), <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_letters/1998/documents/hf_jp-ii_apl_05071998_dies-domini.html> (дата звернення: 08.06.2018).

забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування у нічний час», Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку», Постанова Міністерства охорони здоров'я України, головного санітарного лікаря залізничного транспорту України «Про гігієнічні вимоги до умов перевезення залізничним транспортом організованих дитячих колективів», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм харчування у навчальних та оздоровчих закладах», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту», Наказ Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок», Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України «Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України», Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, «Інструкція щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю» затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України.

Перший розділ магістерської роботи висвітлюватиме розуміння християнського відпочинку відповідно зі Святим Письмом і Катехизмом УГКЦ «Христос – наша Пасха». У вказаному розділі курсової роботи буде проаналізовано проведення найпоширеніших християнських дозвільних заходів, практичне застосування дозвільних заходів на парафії і безпосередньо зроблено опис організації літнього християнського табору. Оскільки літній

християнський табір є складним в організації та проведенні і вимагає найбільшого залучення різних державних інстанцій, то буде зроблено детальне вивчення кожного кроку в організації та проведенні даного заходу.

У другому розділі досліджується законодавство України, яке регулює організацію та проведення масових дозвільних заходів. Особливу увагу зосереджено на нормативно-правові документи, які регулюють оздоровлення та відпочинок дітей. Розглядається поетапне практичне застосування відповідних нормативно-правових актів підчас організації та проведення літніх християнських таборів, вимоги щодо перевезення учасників дозвільних заходів, пожежні норми щодо приміщень та територій, на яких здійснюватиметься дозвільний захід. Вивчається поетапна підготовка документації та необхідних дозволів на проведення дозвільних заходів з метою успішного проведення дозвільного заходу та уникнення порушень законодавства України.

Розділ 1.

ХРИСТІЯНСЬКЕ ДОЗВІЛЛЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ДОЗВІЛЬНИХ ЗАХОДІВ

1.1. Виховний потенціал дозвілля та його застосування у парафіях УГКЦ

Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха» дає нам чіткій орієнтир, яким має бути виховання наших дітей в християнських сім'ях:

Християнська сім'я є найважливішим середовищем не тільки сприйняття дару нового життя, а й розвитку цього життя. У процесі виховання сім'я розвиває і виховує людину в усій її повноті та всіх її вимірах. Батьки є першими, хоч і не єдиними вихователями своїх дітей, і ніхто не може позбавити їх цієї відповідальності. Батьки мають право та обов'язок виховувати своїх дітей по-християнськи, тож повинні шукати найкращих засобів для ефективного сповнення цього обов'язку. Батьки відповідальні за передання своїх дітей скарбу віри та покликані довести своїх дітей до «зросту повноти Христа»(Еф. 4, 13)³.

Християнська сім'я самостійно обирає навчальний заклад для своїх дітей в якому вони можуть отримати виховання в християнському дусі.

Отець Церкви святий Йоан Золотоустий говорить про високу гідність вихователя:

Якщо люди, які різьблять статую царя або малюють його зображення, втішаються такою великою славою, то чи ж не більше ми, котрі відкриваємо щораз то більшу красу Царського Обряду (адже людина створена на образ Божий) і Його справжню подобу, втішатимемося несказаними благами?⁴

Згідно Декларації про християнське виховання II Ватиканського Собору «Вагомість виховання», Церква також бере активну участь у вихованні дітей. Це є однією із її місій. Вона звіщає всім дорогу спасіння і допомагає зростати в Христі. Церква виховує дітей завдяки літургійному життю, вводить в глибину

³Катехизм Української Греко-Католицької Церкви. Христос — наша Пасха, Львів: Свічадо 2011, 336.

⁴Йоан Золотоустий, «Коментар на Послання до ефесян. Гомілія 21, 4», <<https://cat.org.ua/index.php/p/367-s/1526-sviati-ottsi>> (дата звернення: 10.12.2019).

віри катехизою та постійно живить Словом Божим та Пресвятою Євхаристією, а також, створює різноманітні навчальні заклади, щоб в майбутньому люди мали можливість зростати в громадській і християнській свідомості, і таким чином змінювати світ, в якому живуть, на краще.⁵

Митрополит Андрей Шептицький в своїх пастирських посланнях неодноразово звертався до батьків, щоб вони дбали про виховання своїх дітей. Він стверджував, що від виховання дітей залежить їхнє майбутнє та щастя і старість батьків. Митрополит каже: «Душа дитини – як той м'ягонький віск, з котрого всьо можна зробити. Кожне слово родичів і всьо, що дитина видить і чує, вбивається в молоденьку пам'ять і лишаєся на ціле життє»⁶.

Вважається, що якщо діти набиратимуться доброти, любові один до одного та до Господа, милосердя та інших глибоко моральних та духовних якостей, то виростуть добрими християнами та гідними громадянами нашої країни.

Для того, щоб виховання дітей і молоді було вдалим потрібно застосовувати завжди різні шляхи. Одним із таких шляхів є дозвільні заходи, за допомогою яких відбувається віднова духовно-моральних орієнтирів, захоплення мистецтвом та культурою, життя з патріотичною свідомістю, а основне – самореалізація молодої особи, пошук самого себе.

В межах дозвілля, в основному, особи є споживачами культури, а не її творцями: діти прагнуть свої потреби реалізувати у задоволенні, насолоді та розвагах. Особистість розвивається дозвіллям. Дозвілля є сукупністю занять у вільний час дітей, за допомогою яких відбувається задоволення безпосередньо фізичних, духовних та психічних потреб особи, в загальному відновлювального характеру. Це є соціальне, специфічне відновлення сил людини.⁷

⁵Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос — наша Пасха, Львів 2011,336.

⁶Християнська родина. Із пасторського вчення Митрополита Андрея Шептицького, Львів: Видавництво АРГОС 2014, 180.

⁷В.Й.Бочелюк, В.В. Бочелюк, Дозвілєзнавство. Навчальний посібник, Київ: Центр навчальної літератури 2006, 208.

Заняття на дозвіллі – це ті заняття, за допомогою котрих людина відкриває, розвиває та реалізовує свій потенціал, зростає її оцінка духовних і матеріальних цінностей, а також найплідніше удосконалює себе як зрілу особистість.

Слід також зазначити таку закономірність: і в сфері дозвілля, і в сфері більш піднесеної діяльності в кожного з нас виявляється основне заняття. Саме воно і виступає основою всіх інших видів занять і активно впливає як на їхню тривалість, так і на їхню частоту.

Вільний час має дві складові:

- це час, що використовується на необхідну суспільну, творчу й іншу діяльність;
- це власне дозвілля.

Вільний час є частиною позаробочого часу в межах доби, тижня, місяця і року. Він становить значну частину соціального часу і тісно пов'язаний в кількісному і змістовному відношенні з робочим часом. Вільний час починається там, де закінчується не тільки робота на виробництві в установі, а й усяка інша турбота про підтримку фізичного буття людини. Тобто під вільним часом розуміють такий час, що не поглинається безпосередньо продуктивною працею, а залишається вільним для задоволень, для дозвілля, для вільної діяльності і розвитку. Вільний час у цьому змісті виступає як простір для людського розвитку.⁸

Дозвілля – це саме те, що об'єднує, відкриває до спілкування та сприйняття доброї, корисної та необхідної інформації дітьми, підлітками та молоддю. Різні дозвільні заходи, а саме тематичні семінари, літні табори, екскурсії, дружні зустрічі із різноманітними розвагами являються сприятливою атмосферою для засвоєння інформації виховного характеру.

Будь-які потреби в сфері дозвілля мають певну послідовність прояву. Задоволення однієї потреби породжує звичайно нову. Завдяки цьому можна змінювати вид діяльності і збагачувати дозвілля. У сфері дозвілля повинен здійснюватися перехід від простих форм діяльності до складніших, від пасивного відпочинку - до активного, від задоволення більш глибоких соціальних і культурних прагнень, від фізичних форм рекреації – до духовних насолод, від пасивного засвоєння культурних цінностей - до творчості і т.п.

Коли змінюється соціальний стан людини, рівень його культури, то відразу ж відбуваються зміни в структурі дозвілля. Дозвілля збагачується в міру збільшення вільного часу і зростання культурного рівня індивіда. Якщо людина не ставить собі за мету самовдосконалюватися, якщо її вільний час нічим не заповнений, то відбувається деградація дозвілля, збідніння його структури.⁹

Найрізноманітніші дозвільні заходи в даний момент є ідеальним середовищем, яке сприяє вдалому вихованню дітей та молоді із глибоко

⁸В.Й.Бочелюк, В.В.Бочелюк. *Дозвіллезнавство. Навчальний посібник*, Київ: Центр навчальної літератури 2006, 208.

⁹Див. Там само.

духовними та моральними цінностями. Духовно-патріотична вихована молодь – це майбутнє процвітання України. Дозвілля – простір для розвитку культури дітей.

Добре організоване дозвілля є фундаментом для виховання культури спілкування дітей, зміцнення сімейних відносин, допомагає самореалізації та самовихованню особистості. Добрий відпочинок і дозвілля відіграють важливу роль в розвитку дітей. Навчання дітей у вільний час – це не лише розвивання у них певних якостей компетентності, а й організування їх. Діти отримують впевненість у своїх вчинках і діях.

У нових соціально-економічних умовах необхідно істотно розширювати традиційні напрями, форми, технології роботи з дітьми та підлітками. Пам'ятати, що дозвілля – це і час відпочинку, і сфера розвитку здібностей, реалізації інтересів, застосування знань у новій ситуації, відмінної від уроку і вільне спілкування з різними людьми. Саме час відродити роль дозвілля і показати актуальність змістовного його проведення, оскільки це допоможе активізувати потенціал розвитку дітей. Таким чином, можна стверджувати, що дозвілля – необхідна частина життя будь-якої людини, а особливо дитини, яка знаходиться в активному процесі розвитку.¹⁰

Парафія – це християнська громада, спільнота, громада одного храму, однієї церкви. А ще це – релігійна організація. Усі парафіяни, які належать до однієї парафії, мають почувати себе неначе велика родина, піклуватися, переживати, знати один про одного, разом духовно зростати у любові одне до одного та до Господа Бога. Для того, щоб парафіяльна спільнота була добре сформована та відкрита на сприйняття знань, які мають духовно виховний характер, катехизацію, існує багато методів, які сприяють духовному росту парафії в цілому та кожного парафіянина особисто. Одним із основних методів є застосування дозвільних заходів на парафії. Парафіяльне життя поживається із застосуванням дозвільних заходів, а це можуть бути екскурсії, прощі, походи, християнські табори, нічні чування, тематичні семінари та зустрічі для різної вікової групи парафіян, організація різних спільних святкувань на парафії. Всі

¹⁰«Проблеми та перспективи організації активного дозвілля дітей та підлітків, які проживають у сільській місцевості», <<http://www.oblrada.pl.ua/uploads/lstud/2012/06.pdf>>(дата звернення: 25.06.2017).

ці дозвільні заходи мають одну мету – виховання добрих християн та патріотів своєї рідної землі.

Виховання доброго християнина передбачає формування в кожній людині високої духовної культури. Різноманітні екскурсії, походи, прощі можуть сприяти ознайомленню осіб різного віку з національною культурою на тлі надбань світової цивілізації. Крім того, вони формують почуття громадської, національної та особистої гідності¹¹.

Дозвільні заходи на парафії мають завжди базуватися на християнській вартості відпочинку та дотриманні встановлених державою вимог щодо організації даних заходів.

Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» вказує нам яким має бути дозвілля на парафії.

Відпочинок відповідає волі самого Бога, про що свідчить опис сотворення з книги Буття.¹² Відпочинок – це справа «свята», бо він дозволяє людині, яка часом поглинена земними справами, наново усвідомити, що все є творінням Божим. Людина наділена Богом величною владою над створінням, могла б забути, що саме Бог є Творцем. Ось чому для християн відпочинок є святкуванням «дня Господнього». Неділя є також днем людським – днем спочинку людини, радості та братньої солідарності з ближніми, днем діл милосердя та апостоляту.¹³

Християни зобов'язані так упорядкувати свій відпочинок у неділі і свята, щоб мати можливість брати участь у Божественній Літургії, утримуючись від праці та занять, несумісних з освяченням Господнього Дня.¹⁴ Відпочинок, щоб не стати пустою бездіяльністю, що викликає почуття нудьги, має бути джерелом духовного збагачення та відновлення духовних та фізичних сил. Відпочинок має служити зростанню особистої свободи та сприяти братерській спільноті. Християнський відпочинок стверджує пріоритет людської особи щодо вимог соціального і економічного життя.¹⁵

1.2. Найпоширеніші практики християнського дозвілля

Дозвільними заходами на парафії зокрема є Біблійні гуртки, недільні школи, нічні чування, прощі, спільні молитовні походи, християнські табори та ще багато інших.

¹¹ *Душпастирський катехитичний поради́ник*, Львів: [б.в.] 2012, 104.

¹² (Бут 2, 2-3; Вих 20, 8-11) // *Святе Письмо Старого та Нового Завіту*/ перекл. о. І.Хоменко, Львів: Видавництво Отців Василіан «Місіонер» 2007.

¹³ *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви. Христос — наша Пасха*, Львів: Свічадо 2011, 292.

¹⁴ Іван Павло II, Апостольське послання *Dies Domini* [«День Господній»] (31 травня 1998),

<http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_letters/1998/documents/hf_jp-ii_apl_05071998_dies-domini.html> (дата звернення: 08.06.2018).

¹⁵ *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви. Христос — наша Пасха*, Львів: Свічадо, 2011, 292.

Добрим парафіяльним дозвільним заходом є проща (паломництво). Проща – це молитовний подвиг, це особливе богослужіння для очищення душі. Підчас прощ оживляється релігійне життя, деякі парафіяни можуть віднайти шлях до Бога, життя з ним. Прочанство бере свій початок ще із старозавітного звичаю. Це особливе переживання своїх стосунків з Богом. Проща – це не просто мандрівка, яка переносить паломників з одного пункту в інший, це їхніх перехід в інший духовний простір. Ціллю прощ є поклоніння Христу та Пресвятій Діві Марії, почитання інших святих у особливих місцях. Часто паломниками є особи які мають важкі життєві проблеми. В ці моменти життя вони потребують духовної підтримки, доброго провладу з боку душпастиря, а наслідком вдалої прощі стане отримання благодаті та фізичне і духове зцілення. Люди підчас спільних прощ змінюються, відкриваються на сприйняття Божого Слова на братню любов один до одного і тут відчувається, що всі прочани (парафіяни) стають справжніми дітьми одного Батька.

Під час прощі, крім спільної молитви, доречним є як катехитичне виховання, так і співання релігійних пісень. Паломників потрібно підготувати, пояснити духовну цінність прощі. Тільки тоді вона буде цінна, коли буде молитва, добра Сповідь та Святе Причастя.¹⁶

Це практичний засіб дозвілля на парафії, тож кожен парох завжди повинен сприяти організації будь-яких прощ, адже це веде до духовного росту парафіян.

Для молодих людей прощі стають також місцем єднання з Господом. В підлітковому віці вони потребують мати доброго провідника та лідера. Підчас прощ (катехизації) їм потрібно довести, що цим лідером в усіх свідомих християн є сам Христос.

Ще одним із найвідоміших дозвільних засобів на парафії є християнський табір. Це організований повноцінний відпочинок, який охоплює всю людську природу: духовну, психологічну та фізичну. Християнські табори можуть бути організовані для різних вікових категорій.

¹⁶Душпастирський катехитичнийпорадник, Львів: [б.в.] 2012, 104.

Християнський табір є ефективною формою євангелізації та катехизації, адже саме під час спільного відпочинку найкраще можна промовити до сердець людей, де не лише навчають засад моралі, а й засвідчують віру власним життям.

Мета християнського табору – допомогти учасникам пізнати Бога та Його задуми щодо власного життя, а також зростати у вірі та пізнанні християнських правд¹⁷.

В подальшому детальніше розглянемо найбільш складні для організації та проведення християнські дозвільні заходи. Це літні християнські табори, прощі та нічні чування.

1.2.1. Літній християнський табір

А. Підготовка табору

Підготовка та організація християнського табору потребує багато праці і відповідальності. Якщо добра підготовка до проведення табору, то це уже майже успішність його проведення.

Кожен табір має свої особливості. Це може бути місце проведення, учасники табору, час проведення, а також хто організовує.

В основному для початку організації треба відповісти на такі запитання:

- з ким його проводити?
- для кого його проводити?
- де табір проводити?
- коли його проводити?
- який кошторис табору?
- як запросити учасників?

Чим краще сформована команда провідників та аніматорів, чим краще знається таборян і інформацію про них, а також про місце, де буде проводитися табір, тоді швидше і якісніше можна його організувати.¹⁸

Організатори, провідники, аніматори табору

¹⁷Душпастирський катехитичний poradnik, Львів: [б.в.] 2012, 104.

¹⁸Моя мандрівка з Ісусом та друзями: Методичні матеріали для проведення літніх християнських таборів, Львів: Свічадо 2012.

Це повинна бути команда вишколених і духовно зрілих однодумців, які готові взяти на себе відповідальність за життя і здоров'я учасників табору за їх виховання, дозвілля та навчання. Команду повинна об'єднувати одна мета та ідея служіння на Славу Богу та добра людини. Всі провідники повинні знати тематику та мету табору, мати свій конкретний обов'язок під час проведення табору (навчання бансів, організація великої гри, забезпечення медичної допомоги, проведення майстер-класів, встановлення апаратури, проведення катехизації, вести спільні молитовні моменти. Це можуть бути і інші завдання).

Учасники табору

Таборяни можуть бути як різного віку, так і однієї вікової категорії. Ще можуть бути учасниками табору особи із особливими потребами, люди похилого віку, люди із різних регіонів. Все це потрібно враховувати під час організації табору. Організатори мають знати, які провідники потрібні, а також скільки їх треба, які завдання будуть покладені на провідників.

Місце проведення табору

Знаючи, хто є учасниками табору, можна уже орієнтуватися, де його провести. Якщо таборяни – це діти молодшого віку (5-8 років), то краще віддати перевагу місцевості, яка розташована не дуже далеко від парафії, оскільки малі діти погано переносять дорогу. Така місцевість повинна бути безпечною для малюків. Це значить, що вона має бути огороженою, не містити на території водойм чи інших небезпечних для таких дітей місць. Найкращим варіантом для вказаного табору може бути монастир, відпочинкова база із обслугою, тому що малі діти самі не зможуть організувати собі ні харчування, ні прибирання. Якщо ці малолітні таборяни будуть із батьками, то одночасно потрібно думати і про повноцінний відпочинок для батьків.

Діти старших вікових категорій можуть адаптуватися до більш спартанських умов, оскільки це зекономить бюджет табору. Це може бути

наметове містечко на березі річки чи озера, відпочинкова база без обслуги і тому подібне.

Якщо в таборі будуть особи з особливими потребами, то це потрібно враховувати під час вибору місця проведення, оскільки для них має бути все облаштовано, щоб вони не відчували дискомфорту в задоволенні побутових потреб.

Важливо, під час вибору місця проведення враховувати і можливість оплати за нього, оскільки комфортні місця з обслугою є дорогими і не всім доступними, а варіант зі спартанськими умовами є суттєво дешевший. Обидва варіанти мають свої плюси і мінуси. Комфортніші умови сприяють більшому виділенню часу для катехизації чи дозвілля, а спартанські умови ведуть до здружування та взаємного спілкування під час виконання покладеного завдання.

Відповідальні та аніматори повинні ознайомитися із територією проведення табору, враховуючи особливості території: для загального збору дітей, для розміщення груп, для великих та інших ігор, для проведення гуртків та іншої творчої роботи дітей.¹⁹

Час проведення табору

Найзручніше проводити християнський табір для дітей та молоді в час літніх канікул, оскільки тоді вони уже вільні від основного навчання. Для осіб із особливими потребами може бути час, коли вони вільні від лікування чи реабілітації. Для людей похилого віку доречніше організувати табір на осінній період року, оскільки вони важко переносять спекотне літо.

Кошторис табору

В кошторис табору треба внести такі витрати: оплата за проживання, заробітна плата аніматорам та провідникам, оплата потрібного транспорту, кошти на витратні матеріали, при необхідності вирахувати скільки потрібно на харчування, якщо воно не входить в проживання. Коли уже знається приблизна

¹⁹ О. Щур, *Перекоптибус: Посібник для проведення духовно-відпочинкового табору «Веселі канікули»*, Львів: Видавництво «Дон Боско», 2014, 224.

потреба в коштах - вираховується приблизна вартість одного дня чи за весь час перебування в таборі одного учасника. Знаючи уже попередню інформацію, потрібно продумати де узяти ці кошти? А це може бути з певних фондів, збірок на парафії, допомога від спонсорів, допомога від єпископа, оплата від самих учасників табору.²⁰

Запрошення до участі у таборі

Реклама табору також має важливе значення. Потрібно створити оголошення, яке б містило основну інформацію про табір (назву табору, місце проведення, його тривалість, вартість, для кого проводиться, хто проводить, контактні телефони) та розповсюдити в людних місцях, а також зробити оголошення після Літургії на парафії та в тій місцевості, де формуватиметься табір. Добрим засобом інформації є інтернет, тобто на сайті парафії та в соціальних мережах. Всі оголошення мають бути зроблені в одному стилі та дотримуватися певної колористики.

Програма табору

Наступним кроком в організації табору є складання програми. Знову ж таки, це залежить від учасників табору, місцевості та специфіки табору.

Наш табір є літнім християнським, отож повинен бути спрямований на ріст духовного рівня учасників табору. В програмі мають бути внесені різні таборові заходи: тематичні зустрічі, час молитви, розважальні та духовні програми, які допомагають досягнути покладеної мети - повноцінний відпочинок з Богом та друзями.

²⁰Моя мандрівка з Ісусом та друзями. Методичні матеріали для проведення літніх християнських таборів, Львів: Свічадо 2007, 128.

Дотриманий та вдало продуманий розпорядок дня - це передумова великого успіху роботи. Він організовує і аніматорів, і дітей. Діти вчаться відповідальності, пунктуальності, стають зібраними та продуктивними.²¹

Наступним завданням буде поділ на групи (по 8-10 осіб). Знаючи уже вік та кількість таборян, слід поділити їх на групи з урахуванням того, щоб родичі були в іншій групі. Поділ потрібно робити без участі таборян.²²

Б. Проведення табору

Все вище згадане є тільки попередньою підготовкою, а зараз перейдемо до безпосереднього проведення табору:

Підготовка території табору

Провідникам слід прибути швидше на місце проведення табору для того, щоб розкласти вказівники, підготувати приміщення (капличку), підключити необхідну апаратуру, розвісити плакати. За необхідності завести продукти харчування.

Приїзд, реєстрація, поселення, перше зібрання

Приїзд таборян може бути організований: всі разом із провідниками, а може бути особистий, з батьками. Обов'язковою є реєстрація учасників, де має вказуватися адреса, вік, контактний телефон учасника і батьків, особливі моменти, які стосуються здоров'я таборянина. Під час реєстрації вказується час і місце, де відбудеться перше зібрання. Від моменту реєстрації до моменту першого зібрання потрібно дати учасникам час для поселення та вивчення території. На першому зібранні встановлюють правила табору та

²¹Щур О. *Перекотибус: Посібник для проведення духовно-відпочинкового табору «Веселі канікули»*, Львів: Видавництво «Дон Боско», 2014, 224.

²²*Моя мандрівка з Ісусом та друзями. Методичні матеріали для проведення літніх християнських таборів*. Львів: Свічадо 2012.

ознайомлюються із розпорядком дня. Розпорядок і правила потрібно вивісити на доступному місці, щоб всі бачили.

Підйом, руханка

Це має бути весело, для цього можна використати музику і затанцювати один-два банси.

Молитва

З особливою увагою на таборі учасники сприймають молитву, це особливе їхнє спілкування з Богом та навернення до нього. Завдяки спільній молитві учасники заходу відкриваються на сприйняття інших учасників заходу.

Головна мета літнього християнського табору – показати радість життя в Бозі та у спільноті, тому особливу увагу слід приділити духовній частині його програми, часові особистого й спільного спілкування з Богом. Цьому особливо слугуватиме Літургія, ранкова і вечірня молитви, особиста молитва, загальна тиша, духовні вечори. Важливо zorganizувати їх так, щоб вони не були додатком, чимось примусовим, а кульмінаційним моментом, радісним і найщасливішим часом, а це великою мірою залежить від прикладу і ставлення до молитви самих провідників.²³

Тема дня і заняття

Після ранкової молитви доречно оголосити тему дня та розказати, в який час відбуватиметься катехизація, навчання (яке провідники готують завчасно). Після чого розходяться по групах, де відбуватимуться обговорення стосовно теми дня, виконання різних групових завдань.

Ігри, вільний час

Для проведення ігор добре мати аніматорів, які вміють організувати забави як в групах, так і спільні. Це дуже зближує учасників табору. Ігри повинні бути різноманітні, веселі і цікаві, щоб всі учасники залишилися задоволені та щасливі.

²³Моя мандрівка з Ісусом та друзями: Методичні матеріали для проведення літніх християнських таборів. Львів: Свічадо 2007, 128.

Харчування

Це час, коли всі відчують себе спільнотою, час спілкування між собою, час відновлення сил. Трапезу слід починати з молитви. Під час прийому їжі всі мають дотримуватися дисципліни, поводитися акуратно, про що потрібно нагадувати. Сідати за стіл найзручніше групами, тоді можна вести контроль за таборянами. Під час прийому їжі провідники також мають бути спостережливими: стежити за учасниками табору, чи вони з'їдають їжу, якщо ні, то поцікавитися, чому не з'їдають. В час трапези можна зробити необхідні оголошення та нагадати, хто прибирає в їдальні.

Приготування до сну

Перед сном варто зробити загальний збір, на якому розказати про плани на наступний день, та наголосити про те, що варто лягати спати, бо завтра буде багато цікавого, щоб таборяни були активними та бадьорими.

Неділя, свято

Святковий день - момент піднесеного настрою та момент відпочинку тіла і душі, день служіння Богу та ближньому. Це момент коли особливо хочеться творити добро.

Головна мета християнського табору – показати радість життя у Господі, завдання – донести до його учасників ту істину, що все, чого навчає нас Господь, є для нашого ж добра. А оскільки третьою заповіддю Божою є «день святий – святкувати», є завдання пояснити, для чого дано цей день і як його зробити особливо урочистим.²⁴

Останній день табору

потрібно організувати так, щоб він залишився в пам'яті всіх таборян. Після прибирання території, кімнат, складання особистих речей варто організувати прощальну вечірку, де спільно молитовно подякувати Господу за добре проведений час у таборі і за добру дорогу додому.

Звіт і підсумки

²⁴Моя мандрівка з Ісусом та друзями: Методичні матеріали для проведення літніх християнських таборів. Львів: Свічадо2007, 128.

Після від'їзду учасників табору, відбуваються загальні збори провідників, на яких потрібно зробити звіт із проведення табору та узгодити всі фінансові питання. Звіт має бути як фінансовий, так і загальний (з фотографіями та відгуками), якщо табір фінансувався кимось. Також після завершення табору варто викласти яскраві світлини на тих сайтах, де була реклама про табір. Це слугуватиме рекламою на майбутнє.

Отже, добре організований літній християнський табір є чудовою можливістю відчувати радість повноцінного відпочинку та духовного піднесення для всіх учасників табору.

1.2.2. Організація та проведення прощ

Як і попередній досліджуваний дозвільний захід організація та проведення прощі потребує праці, часу для підготовки та містить багато відповідальних моментів. Оскільки тут можна розділити її як на підготовку та проведення прощі організаторами і на підготовку та перебування на прощі для самих паломників (прочан).

Кожна організована нашою Церквою проща є особлива в підготовці та в проведенні. Основними факторами які впливають на особливість прощі це є місцевість проведення, тривалість проведення, масштабність охоплення території (всецерковні, всеукраїнські, єпархіальні чи парафіяльні), вік та кількість паломників, тематика прощі, та хто їх проводить (організовує).

Проща є актом покаяння, а заодно і вшануванням Бога, Пресвятої Богородиці, святих. Своїми коріннями традиція прочанства сягає найдавніших часів християнства, коли перші послідовники Христової науки ішли до Риму і Святої Землі. Цей особливий подвиг християнина містить багато духовних благ для того, хто піднявся до цього труду. Адже перенесення всіх незручностей подорожі (тим паче пішої) посвячення часу для Бога, глибока молитва, яка завжди супроводжує прочанина,- все це надихає на переосмислення життєвих вартостей і пріоритетів.²⁵

²⁵ М.Мелько, *На допомогу молодіжному лідеру: Пропозиції щодо праці з молоддю на основі діяльності молодіжної комісії Самбірсько-Дрогобицької єпархії*. Львів: Свічадо 2007, 160.

Першим пунктом дослідження цього дозвільного заходу буде підготовка та проведення прощі із сторони організаторів масштабних прощ.

Саме тут варто пригадати, що проща це як ще називають паломництво є спільною або індивідуальною подорожжю релігійного характеру людей до молитовного, святого місця. Ця подорож та перебування вірних на такому заході є способом вираження їх віри в Господа. Це може бути як формою їх особистої подяки Богові чи прохання яку вони в такий спосіб через подорож виражають.

Основною метою прощі є духовна переміна прочан (паломників), щоб вірні відчули зміни в їхньому житті. Кожна проща супроводжується молитвою, постом, добрими справами і основне це участю вірних у Святих Тайнах. Саме цим і відрізняється проща від туристичної екскурсії. Ціль прощі для вірних це оновлення серця і вдосконалення душі.

Відбувши правильно прощу, паломники можуть отримати відпуст. А відпуст це є свого роду духовна реабілітація, віднова яку пропонує Церква для свої вірних, які мають духовні рани. Кожна особа, яка має бажання відновити свій внутрішній світ, свої духовні сили підчас прощі і отримати відпуст за свої гріхи, повинна виконати умови конкретної прощі, основні умови це:

- приступити до Сповіді та Причастя;
- приймати участь в Божественній Літургії;
- скласти інтенції в своєму наміренні;
- виконати покуту яку наклав священник підчас Сповіді.

Під час відпусту (прощі) відбувається повне відновлення у прочан духовних сил, оскільки тут є постійно присутня спільна молитва. Проща під час якої відбувається відпуст – це уже є не просто як дозвільний захід, як форма справжньої духовної терапії, засіб до глибшого навернення вірних та зростання бажання вірних завжди перебувати з Господом.

Знаючи вище наведене, організатори повинні все це враховувати при підготовці проведення прощі та в процесі самого заходу. Отож першим кроком в організації прощі буде визначення хто її проводить(організовує), а наступним питанням буде місце проведення, тривалість проведення, яку саме територію буде охоплювати, хто буде очолювати цю прощу, для якого віку паломників вона розрахована та яка її тематика, масштабність охоплення території (всецерковні, всеукраїнські, єпархіальні чи парафіяльні) та кількість паломників. Щоб знати відповіді на попередні питання збирається організаторами прощі організаційний комітет із залученням осіб які є компетентні в різних сферах суспільного життя та представників місцевої влади і на спільній нараді обговорюються питання стосовно організації та проведення прощі та розподіл обов'язків під час організації та проведення заходу.

Щорічний розклад найбільш масштабніших прощ УГКЦ затверджується главою нашої Церкви після спільно опрацьованих пропозицій від патріарших комісії. Парафіяльні прощі організуються на парафії і їх графік повинен співпадати із прощами які відбуватимуться на вищому рівні. Тобто якщо, відбувається проща Івано-Франківської єпархії до Зарваниці, то і парафіяльна проща спільноти яка належать до Івано-Франківської єпархії повинна взяти участь в прощі до Зарваниці в той же час згідно по розкладу.²⁶

Розпорядок прощ Української греко-католицької церкви є доступний на сайтах патріаршого паломницького центру, а розклад прощі які відбувається на нижчому рівні в єпархії і організуються єпархіальними комісіями можна знайти на офіційних сайтах єпархій. На деканальному та парафіяльному рівні інформація про розклад прощ окрім Інтернет ресурсу розмішують ще і в храмах, під такою ж назвою «Розклад прощ на 20__ рік нашої парафії чи деканату».

²⁶«Календар прощ УГКЦ. Патріарший паломницький центр УГКЦ», <<http://pilgrimage.in.ua/kalendar-prosch-do-svyatyn-uhkts-na-2017-r>> (дата звернення: 15.09.2019).

Прикладом анонсування про проведення прощ є преса. Саме в українському греко-католицькому часописі «Нова зоря» інформується про проведення прощ на рівні митрополії. До прикладу в №22 від 30 травня 2019 року розміщення оголошення про дві прощі, де уже чітко є розписані програми.²⁷

Для участі в прощі інколи існує попередня реєстрація бажаючих взяти участь в прощі. Це робиться для того, щоб організатори орієнтувались на кількість учасників та вжили відповідних заходів, для забезпечення громадського порядку, медичного забезпечення та створення комфортного перебування на заході для всіх учасників. Також при необхідності для організації харчування прочан. На прощах які уже є щорічними та відбувається в одному і тому самому місці попередня реєстрація не проводиться, оскільки уже є інформація минулих років на основі якої і робиться аналіз для підготовки наступної прощі.

Тут можна навести приклад щорічної Патріаршої прощі до Галицької Чудотворної ікони в с.Кринос яка є в розкладі прощ УГКЦ. Цього року вона відбулася 3-4 серпня 2019 року. І підготовка до її проведення починалася таким чином: 23 липня відбувся оргкомітет по питаннях підготовки проведення Патріаршої прощі до Галицької Чудотворної, яку очолив Глава УГКЦ Блаженіший Святослав Шевчук. Ця проща була присвячена відзначенню ювілею 30-річчя виходу нашої Церкви з підпілля. В даному заході участь взяли відповідальні за організацію та проведення прощі священнослужителі, заступник голови Івано-Франківської ОДА, представники правоохоронних органів, та особи відповідальні за різні організаційні та технічні моменти проведення масового заходу. Обговорювались організаційні моменти руху паломників із різних населених пунктів. Наступним питанням оргкомітету було оприлюднення у ЗМІ місць для стоянки транспорту поблизу с.Кринос. А також

²⁷«Нова зоря». Український греко-католицький часопис / Видання Івано-Франківської Митрополії Української Греко-Католицької Церкви, 22 (30 травня) 2019.

питання медичного забезпечення та забезпечення санітарно-гігієнічних умов і громадського порядку.²⁸

Уже 31 липня, відбувся оргкомітет виїзний у с.Кринос. В ньому участь взяли представники духовенства на чолі з Митрополитом, начальник управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської ОДА, керівництво правоохоронних органів, та інші особи що відповідають за організацію технічного забезпечення заходу.

Під час зустрічі обговорювалися організаційні питання, які стосуються надання медичної допомоги прочанам, створення санітарно-гігієнічних умов, та планування розміщення обладнання для інформаційного забезпечення під час проведення прощі. Оскільки за цьогорічною програмою прощі, було передбачено перегляд фільму «Ті, що вірні», молитовна програма, нічні чування, та Євангелізаційно-мистецька програма на стадіоні с.Кринос для молоді.²⁹

Другим пунктом дослідження підготовки та проведення прощі в даній роботі буде із сторони прочанина. І тут слід почати із того, що б взяти участь в прощі, перш за все потрібно знати про проведення прощі і саме інтернет-оголошення, афіші, оголошення в періодичних виданнях, тобто інформаційна сторона прощі найбільше задіяна в цьому періоді, періоді підготовки самих прочан до прощі. Як зазначалося на початку написання даного пункту, прощі можуть бути і колективні і приватні, тобто це може бути група людей чи одна особа, як виявила бажання взяти участь в такому дозвільному заході.

Священик чи інша особа яка організовує групи прочан повинен розуміти, що не всі люди, мають якусь конкретну потребу, не кожен вірний здатний само

²⁸«Відбувся оргкомітет по проведенні патріаршої прощі в Кринос» //Християнський портал Прикарпаття,<https://www.religion.if.ua/diocese_news/5075-vidbuvsia-orhkomitet-po-provedenni-patriarshoi-proshchi-v-s-krylos-html>(дата звернення: 28.10.2019).

²⁹«У Криносі відбуваються останні приготування до Патріаршої прощі»//Християнський портал Прикарпаття,<https://www.religion.if.ua/diocese_news/5105-u-krylosi-vqidbuvaiutsia-ostanni-pryhotuvannia-do-patriarshoi-proshchi-2-html> (дата звернення: 28.10.2019).

організовуватися і самостійно здійснити паломництво. Зазвичай люди потребують лідера, доброго організатора, провідника, який стимулює їх взяти участь в прощі. І такими лідерами найчастіше є саме священики чи катехити, які роблять відповідні нагоди.

На сьогоднішній день в церковних структурах функціонують паломницькі центри, їхнім основним завданням є пропонувати вірним різноманітні прочанські поїздки.³⁰ Деколи Церква проводить загально церковні прощі, до яких активно заохочує вірних.

Добрий священнослужитель чи просто свідомий парафіянин з благословення свого пароха може провести окрему, тільки для своїх парафіян, прощу. Прощу можна організувати та провести самому для паломників, а можна за допомогою звернутися до паломницьких центрів. Важливо розуміти, що людям потрібно завжди пропонувати різні варіанти участі в прощі та різноманітні програми проведення прощі, оскільки в кожній людині є різний духовний розвиток і кожна людина в прощі шукає, щось особливе саме для себе, для своєї душі.

Важливу роль в доброму проведенні прощі має належне духовне та фізичне в тому числі і матеріальне приготування парафіян. Оскільки не всі учасники прощі, які виявили бажання взяти участь в паломництві знають як їм потрібно підготуватися до цього заходу, тому як і перед початком прощі, так і в процесі всієї прощі прочани потребують лідера який знає що є необхідним для них, людей які беруть участь в прощі, а також потрібен і добрий духовний провідник, бо як згадувалося вище, що це є перш за все молитовний подвиг, потрібний людині для духовного росту. Зазвичай сам парах чи з його дозволу, благословення катехит, семінарист чи богопосвячена особа повинні супроводжувати паломників у цій духовній мандрівці.

³⁰Паломницький центр Матері Божої Неустанної Помочі, <https://palomnyk.info/palomnytski_tury_medzhugorie> (дата звернення: 10.12.2019).

До початку прощі потрібно учасникам докладно розказати куди вони прямують, яка програма прощі, та судячи із погодних умов, часу перебування в дорозі та на місці проведення прощі людям потрібно донести які речі потрібно із собою мати. А також впевнитися в тому, що особи які виявили бажання взяти участь в заході є фізично готовими до цього, чи не потрібна їм якась особлива допомога чи супровід. Це стосується осіб із різними розладами здоров'я, психічного також. Добре коли особи однієї групи мають розпізнавальні хусточки, тоді провідникові простіше слідкувати за членами своєї групи на багатолюднім заході. Провідник повинен чітко по програмі дотримуватися вимог зустрічей на конкретно вибраних місцях та не розділювати групу, бо в такому випадку втратиться контроль над учасниками групи і будуть особи які загубилися, лідер групи на масштабних заходах повинен завжди перечислювати своїх учасників групи.³¹

У випадку коли проща є довготривалою і потребує ночівлі, то організаторам потрібно забезпечити нічліг та харчування для учасників прощі. Добре коли в групі паломників є виготовлений простий хрест, який несуть прочани на початку колони. Коли відбувається піша проща і рухається колона прочан, то потрібно призначити відповідальних людей які б слідували за рухом колони. В організованому християнському масовому заході учасникам також забороняється імпровізація, а повинна бути чітка команда до виконання від провідника групи. Найчастіше колони рухаються по 5-6 людей. Це є зручно для прочан, та безпечно для руху. Підчас ходу прочани моляться різноманітні молитви і провідник групи має тут виступати ініціатором та пропонувати якомога різноманітніших молитов.

Уже добрим звичаєм в нашій Церкві є те, що перед виходом (початком самої прощі) відслужують Літургію чи Молебень. Потім ознайомлюють осіб які виявили бажання взяти участь в прощі із програмою, добре коли є можливість

³¹Душпастирський катехитичний поради́к, Львів: [б.в.] 2012, 104.

роздати надруковану програму кожному учаснику. Підчас пішої прощі в кінці колони ідуть священики. Це для того щоб прочани мали можливість і посповідатися і провести духовні розмови за потреби із отцями. Коли проща кілька днів, то провідникам потрібно пам'ятати, що кожен день закінчувати спільною молитвою та спільною молитвою починати наступний день. Під час довготривалої духовної мандрівки організатор спільно із провідником повинні продумати місця для перепочинку. Ці зупинки можна використовувати також з метою провести якусь науку. Підчас пішої прощі в обов'язковому порядку повинен бути медичний супровід, та наявність питної води.³²

Окрім спільної молитви в часі прощі, відмолювання вервиці, співання пісень, духовному провіднику потрібно проводити катехитичне навчання. Паломникам, а особливо які беруть участь в прощі перший раз потрібно наголошувати що має зробити паломник підчас прощі, щоб вона не втратила свою цінність, а це приступити до Сповіді, до Святого Причастя та весь час перебувати в молитві. Особам які рідко відвідують такі заходи, та рідко ходять до храму, варто розказати про поведінку в храмі і на святому місці. Провідник повинен добре знати куди везе групу паломників. Він повинен ознайомити учасників про місце куди прямує дана духовна мандрівка, про історію того місця, про історію чудотворної ікони, мощей. Духовний провідник повинен допомогти учасникам прощі відповідно налаштуватися, для того, щоб як найбільше отримати духовної користі.³³

1.2.3. Нічні чування

На даний момент в нашій Церкві стали досить популярними нічні чування. Нічні чування – це один із різновидів християнського дозвілля, яке проводиться

³² М.Мелько, *На допомогу молодіжному лідеру: Пропозиції щодо праці з молоддю на основі діяльності молодіжної комісії Самбірсько-Доргобицької єпархії*, Львів: Свічадо 2007, 160.

³³ *Душпастирський катехитичний порадник*, Львів: [б.в.] 2012, 104.

в нічний період доби. Підчас нічних чувань учасники наміренні не спати, а зосереджуватися на молитві і чувати – пильнувати. Учасники складають свої наміренні, прохання та спільно моляться і розважають.

Самі нічні чування відносяться до паралітургійних молінь і вони обов'язково повинні або починатися після Літургії, або кульмінацією нічних чувань має бути Літургія. За звичай нічні чування проводяться на передодні великих релігійних свят, для прикладу це може бути Пасхальна всеночна, яку відбувається у Великодню суботу, і кульмінацією цих нічних чувань є Пасхальна Літургія. В східній церкві нічні чування відбуваються напередодні всіх головних празників та неділь протягом всього літургійного року.

В традиціях християн нічних чувань також дотримуються у випадках серйозної хвороби або хтось помирає. Нічні чування в монастирях відбуваються ще перед складанням обітів. На західній Україні нічні чування відбуваються завжди від часу смерті до поховання, це рідні та близькі особи моляться за душу покійника та щоб його не залишати наодинці аж до похорону. Підчас таких чувань читається Псалтир, а священик відправляє Парастас.

З історії знаємо, що особа, яка мала бути прийнята в лицарі та пройти церемонію повинна пройти відповідну духовну підготовку, до цього відносилось очищувальне омиття, зробити сповідь, дотримуватися посту, і цілу ніч чувати в храмі чи каплиці перебуваючи в молитві, в розмові з Богом. Таким чином ця особа себе готувала до лицарського життя.

В юдеїв також є нічні чування, вони цілу ніч читають псалми над померлим юдеєм, і це триває до похоронної служби. В Святому Письмі є слова Ісуса Христа які він сказав до своїх учнів: «Чувайте і моліться, щоб не впасти у спокусу» (Мр 14,38).

Ці слова є і для сучасної людини, яка є християнином та наслідує Христа. Чувати – це роздумувати над своїм життям та життям з Богом, розважати над своїми вчинками, над можливістю свого спасіння, перебувати в розмові з Богом

та просити в нього допомоги у витривалості християнських чеснот, в дорозі до святості. Чувати – це завжди бути готовим до зустрічі з Ісусом, бути уважним до кожного моменту свого життя, перебуваючи в молитві і розважанні.

Ось що каже о.Зіновій Павлиш в своїй книзі «Душа і вічність» про такий дозвільний захід:

Це не що інше, як участь у спільній прославі всемогутнього Бога. Щоразу, беручи участь у реколекціях, семінарах чи конференціях, ми удосконалюємо себе в пізнанні спасенної науки, яку приніс Син Божий – Ісус Христос від Отця Небесного. Ми більш свідомо сприймаємо цю науку, розуміємо що вона дарує нам життя вічне. Приємними для Бога є також наші спільні чужання в спільнотах та брацтвах. Вони дають можливість краще зосередити нашу увагу, удосконалюють нас: «Де двоє чи троє зібралися в моє ім'я, там я серед них»³⁴.

Нічні чужання як дозвільний захід в співвідношенні із попередніми заходами потребує значно менше часу для підготовки проведення, є простішим в організації, та не потребує масового залучення інших інстанцій.

Як уже вище згадувалося нічні чужання можуть проводитися як в домашніх умовах, так і в храмі чи каплиці. Організаторами нічних чужань можуть бути як окремі християни, яких пов'язують спільні тривоги чи біди (це стосується молитовних чужань біля хворої чи біля покійної особи) так і цілі спільноти. Наприклад це можуть бути молитовні чужання які організовує молодіжна спільнота «Українська молодь – Христові», чи спільнота «Матерів в молитві», а ще можуть нічні чужання організовуватися на окремій парафії з ініціативи отця чи активних парафіян.

Кожні нічні чужання мають тематику, яку обирають організатори у відповідності до учасників заходу та присвячуються до відзначення якоїсь важливої дати чи вшанування якогось святого, або на передодні свята. Оскільки учасниками нічних чужань можуть бути різні як вікові групи так і

³⁴З.Павлиш, *Душа і вічність*, Львів:[б.в.] 2018, 72.

групи із спільними інтересами, отже і вибір теми нічних чувань повинно враховуватися. До прикладу це можуть бути молитовні чування для воїнів АТО, для медичних працівників, для студентів, і молодіжні нічні чування. Підчас даного заходу молитовно розважається над обраною темою та над життям особи якій були присвячені нічні чування, чи над історією свята.

В організації нічних чувань важливу роль відіграє інформування осіб які б виявили бажання взяти участь в заході. І тут організатори даного заходу повинні розробити план як повідомити учасників про організацію та про ведення заходу. Найпоширеніше це оголошення в храмі, це реклама на Інтернет сторінках, та в засобах масової інформації. В оголошенні повинна міститися інформація про організатора заходу, тематику нічних чувань, програму заходу, для якого контингенту учасників вони проводяться, місце проведення та час проведення, а також при необхідності контактні дані відповідальної особи за попередню реєстрацію.

Організатори нічних чувань повинні враховувати такі основні моменти: чи місце проведення відповідає кількості учасників заходу, чи проведення заходу не буде порушувати громадський спокій інших громадян. В залежності від кількості учасників має бути і медичне забезпечення, а також обов'язкове попередження до органів місцевої влади про даний захід та про приблизну кількість учасників. Організатори нічних чувань мають також враховувати вік учасників оскільки законодавством встановлено обмеження для осіб до 16 років перебування без батьків в громадських місцях, тобто їм дозволяється перебувати самотійно тільки до 22.00 години.

Також на основі Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» дотримуватися дозволеної норми шуму створеного в наслідок проведення масового заходу, та уникати порушень. Оскільки тільки до 22.00 години дозволяється гучні заходи.

Розділ 2

РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВОЮ МАСОВИХ ДОЗВІЛЬНИХ ЗАХОДІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ХРИСТИЯНСЬКИХ ДОЗВІЛЬНИХ ЗАХОДІВ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

2.1. Організація та проведення літнього християнського табору згідно із законами України

Оскільки організація та проведення християнських таборів потребують найбільшого залучення різних державних служб і установ детального вивчення законодавства для застосування його в практиці, то доцільно дане питання розглянути детальніше та по частинах.

2.1.1 Законодавча база та державні органи, які контролюють проведення дозвільних заходів, а саме таборів

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» законодавство у сфері оздоровлення та відпочинку дітей складається з Конституції України, Сімейного кодексу України, Закону України «Про охорону дитинства», Закону України «Про позашкільну освіту» та інших законів, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів.³⁵

Оздоровлення та відпочинок дітей, також включає в себе багато різних дозвільних заходів, до таких відноситься і літні табори в яких діти

³⁵Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI, <zakon.rada.gov.ua/go/375-17>(дата звернення: 04.06.2018).

відпочивають та оздоровлюються. Це передбачено статтею 14 пунктом 2 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей»

До дитячих закладів відпочинку належать:

табір з денним перебуванням - табір, тимчасово утворений у навчальному закладі, закладі культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, в якому забезпечується належний догляд за дітьми, виховний процес, їх повноцінне дозвілля, розвиток творчих здібностей та інтересів і де діти перебувають протягом дня, але не менше 6 годин;

дитячий заклад праці та відпочинку - заклад з денним або цілодобовим перебуванням, у якому поряд з відпочинком організовується трудова діяльність з метою формування у дітей трудових інтересів і навичок;

наметове містечко - тимчасово діючий заклад з денним або цілодобовим перебуванням, облаштований на спеціально відведеній території, що відповідає санітарно-гігієнічним вимогам та нормам, у якому здійснюється комплекс заходів, спрямованих на формування у дітей навичок безпечної життєдіяльності, самообслуговування, колективізму³⁶.

Частиною державної політики України на цей час є також і питання відпочинку, і оздоровлення дітей. Це питання врегульоване багатьма нормативно-правовими актами, а саме: Конституцією України, Законом України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008р. №375 –VI, Закон України «Про загально державну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 05.03.2009р. №1065-VI, постановою Кабінету Міністрів України від 28.04.2009 р. № 422 «Про типові положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку», постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення» від 21.12.2005р. №1251, розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2009р. №843-р. «Про питання затвердження Державного соціального стандарту оздоровлення та відпочинку», Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про державні санітарні правила розміщення, улаштування та експлуатації оздоровчих закладів» від 24.07.1996р. №378/1403. Це тільки частина нормативної бази яка

³⁶Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI, <zakon.rada.gov.ua/go/375-17> (дата звернення: 04.06.2018).

регулює відносини в сфері оздоровлення дітей, вона є значно ширшою. Оскільки вище згадані основні нормативно-правові акти дублюються в нижчих інстанціях державних установ та закладах. Але тут ще варто згадати про Державні санітарні правила і норми (ДСанПіН 5.5.5.23-99) «Улаштування, утримання і організація режиму діяльності дитячих оздоровчих закладів».

Відпочинок – це комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують протягом відпочинкової зміни організацію дозвілля дітей, відновлення фізичних і психічних функцій дитячого організму, сприяють розвитку духовності та соціальної активності дітей та здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку.

Оздоровлення – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психологічного стану здоров'я дітей, що здійснюється в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом оздоровчої зміни.

Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку – це постійно або тимчасово діючий, спеціально організований або пристосований заклад, призначений для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, що має визначене місце розташування, матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та технології для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей відповідно до державних соціальних стандартів надання послуг з оздоровлення та відпочинку.

Відповідно до умов та особливостей діяльності дитячі заклади оздоровлення та відпочинку поділяються на 2 основні типи: заклади оздоровлення та заклади відпочинку.³⁷

Основне питання в організації відпочинку у оздоровчих закладах є збереження життя та здоров'я дітей, уникнення будь-якого травматизму та нещасних випадків. Для забезпечення відповідних умов, а саме: безпечні умови перебування, медичного обслуговування, харчування, потрібно дотримуватись санітарно-гігієнічних вимог відповідно до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», Закону України «Про охорону дитинства», Закону України «Про пожежну безпеку», Закону України «Про забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення».

Здійснюючи екскурсійні поїздки, потрібно дотримуватись рекомендацій, які визначені у листі Міністерства освіти і науки «Щодо організації

³⁷«Методичні рекомендації щодо організації оздоровлення дітей та проведення виховної роботи у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку», <http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/7824> (дата звернення: 05.06.2018).

екскурсійних поїздок» (від 27.04.2010 №289). Існує також інший нормативно-правовий акт, який регулює перевезення залізничним транспортом організованих дитячих колективів до місць оздоровлення. Це є постанова Головного державного санітарного лікаря на залізничному транспорті України від 12.04.2010 №150-ЦСАН «Про гігієнічні вимоги до умов перевезення залізничним транспортом організованих дитячих колективів».

Питання, яке стосується харчування в закладах оздоровлення та відпочинку, регулюється двома основним законодавчими актами, а саме: постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм харчування у навчальних та оздоровчих закладах» (від 22.11.2004 № 1591) та Порядком організації харчування дітей у навчальних та оздоровчих закладах (наказ МОЗ, МОН від 01.06.2005 №242/239), оскільки харчування дітей у вказаних закладах має бути збалансоване, дотримуючись норм та якості продукції харчування.

Одним із головних питань у проведенні дозвільних заходів, а також під час відпочинку та оздоровлення дітей, є відповідно створені умови для можливості надання медичних послуг учасникам заходів та надання кваліфікованої долікарської допомоги в разі потреби. Це передбачено в таких нормативно-правових документах: постанові Головного державного санітарного лікаря України «Про медико-санітарне забезпечення літнього відпочинку та оздоровлення дітей» (від 07.05.2001 №53), постанові «Про посилення медико-санітарного забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей» (від 17.07.2009 № 16) та наказі Міністерства охорони здоров'я «Про організацію медичного забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей влітку 2010 року» (від 22.04.2010 №357).³⁸

³⁸«Методичні рекомендації щодо організації оздоровлення дітей та проведення виховної роботи у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку», <http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/7824> (дата звернення: 05.06.2018).

Дотримання санітарно-гігієнічних вимог є основою у вдало проведеному дозвільному заході, це регламентовано постановою Головного державного санітарного лікаря України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя дітей під час відпочинку та оздоровлення у дитячих оздоровчих закладах» (від 15.09.2006 № 33).

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, здійснює і контроль за дотриманням вимог щодо організації та проведення оздоровлення та відпочинку дітей. Із вище наведеного чітко видно, що контроль за проведенням дозвільних заходів здійснює низка державних органів. Це, перш за все, санітарно-епідемічна служба, поліція, пожежна служба, медична служба та органи місцевого самоврядування, відділи освіти, молоді та спорту, соціальні служби. Кожна із цих служб контролює проведення дозвільних заходів питання, які є в їхніх повноваженнях. Тож для того, щоб провести дозвільний захід, а саме відпочинково-оздоровчий літній табір для дітей, потрібно отримати дозвіл від деяких із державних органів та служб.

2.1.2. Поетапне практичне застосування законів України під час організації та проведення християнського літнього табору

Діяльність будь яких дитячих відпочинково-оздоровчих закладів регулюється таким основним законодавчим актом як Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» та постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку»³⁹.

³⁹Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку», <zakon.rada.gov.ua/go/422-2009> (дата звернення: 04.06.2018).

Згідно зі статтею 19 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» дитячий заклад оздоровлення та відпочинку в тому числі і християнський літній табір зобов'язаний:

Створити дитині безпечні умови перебування, забезпечити охорону її життя і здоров'я, особистого майна, надання невідкладної медичної допомоги, страхування від нещасного випадку, реалізацію освітніх програм та змістовного дозвілля тощо;
у разі виникнення обставин непереборної сили забезпечити негайну евакуацію і відправлення дитини до місця постійного проживання;
у разі захворювання дитини організувати її лікування та за потреби доставлення до місця постійного проживання;
забезпечити оздоровлення та відпочинок дітей відповідно до державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку дітей⁴⁰.

Із вказаної статті випливає те, що потрібно зробити на першому етапі підготовки проведення літнього християнського табору. Це забезпечити безпечні умови перебування, охорону життя та здоров'я дітей, медичну допомогу та змістовне дозвілля. Для забезпечення відповідних умов для проведення табору, організатор літнього християнського табору повинен звернутися в певні державні установи, які здійснять відповідні перевірки та видають дозвіл на проведення відповідного заходу. В статті 34 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» визначено що:

Державний контроль за діяльністю дитячих закладів оздоровлення та відпочинку незалежно від підпорядкування, типу та форми власності закладів здійснюють: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері оздоровлення та відпочинку дітей; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать дитячі заклади оздоровлення та відпочинку; Рада міністрів Автономної Республіки Крим; обласні, Київська та Севастопольська міські, районні державні адміністрації.

2. Формою державного контролю є державна атестація дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, яка проводиться в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

У разі виявлення порушень у діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, що можуть вплинути на стан здоров'я дітей, атестація проводиться позачергово.

⁴⁰Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI, <zakon.rada.gov.ua/go/375-17> (дата звернення: 04.06.2018).

За результатами атестації закладу присвоюється вища, перша, друга або третя категорія. Порядок присвоєння категорій визначається Кабінетом Міністрів України.⁴¹

Це означає, що державний контроль за діяльністю дитячих закладів оздоровлення та відпочинку здійснює відповідне територіальне управління праці та соціального захисту населення (центральний орган виконавчої влади, який реалізує політику в сфері сім'ї та дітей), обласні, районні державні адміністрації.⁴²

Отже, організатор літнього християнського табору також повинен отримати дозвіл від місцевих органів виконавчої влади та дозвіл від санітарно-епідеміологічної служби, пожежної служби, поліції, медичної служби.

Перший крок організатора табору - це обстеження закладу (місцевості), де буде проходити літній християнський табір, щодо безпеки перебування у ньому дітей та готовності закладу до експлуатації. Перевірити, чи є відповідний дозвіл на експлуатацію закладу, та чи заклад відповідає вимогам згідно з Державними санітарними правилами і нормами (ДСанПіН 5.5.5.23-99) «Улаштування, утримання і організація режиму діяльності дитячих оздоровчих закладів» Міністерства охорони здоров'я України.

Другий крок – це дотримання вимог пожежної безпеки (відповідно до Правил пожежної безпеки, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014р.). Про це отримується відповідний висновок від пожежної служби. А також дозвіл на проведення вказаного заходу від органів поліції.

Наступним кроком після впевненості в безпечних умовах перебування дітей в літньому християнському таборі є харчування учасників табору. Воно має бути безпечне, якісне та збалансоване. Це є відзначено в такому

⁴¹Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI, <zakon.rada.gov.ua/go/375-17> (дата звернення: 04.06.2018).

⁴²«Дитина їде в дитячий літній табір: консультує юрист», <<http://tvoymalysh.com.ua/uk/mom-territory/on-a-note/3872-ditina-ide-v-dityachiy-litniy-tabir-konsultuye-yurist.html>> (14 год.25. хв)> (дата звернення: 04.06.2018).

нормативно-правовому акті як постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм харчування у навчальних та оздоровчих закладах» (від 22.11.2004 № 1591)⁴³ та Порядком організації харчування дітей у навчальних та оздоровчих закладах (наказ МОЗ, МОН від 01.06.2005 №242/239) Відповідно до цих законодавчих актів особи які готують їжу для учасників табору повинні пройти медичний огляд і мати санітарну книжку.

Останнім, але не менш важливим кроком, є добре організоване дозвілля. Для цього найкраще залучати осіб, які мають відповідну підготовку та освіту. Вимоги до вихователів є наступні: вихователями мають працювати або педагогічні працівники, або студенти 3-6 курсів ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Обов'язкового навчання для вихователів немає, але багато організацій такі навчання проводять (аніматори).⁴⁴

Для окремого типу закладу відпочинку та оздоровлення, наметового містечка, яке також добре підходить для проведення літнього християнського табору, існує низка інших нормативно-правових актів, які регулюють їхню діяльність. Основою яких є наказ Міністерства охорони здоров'я від 07.02.2012 № 89 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок».⁴⁵

В момент, коли організатор літнього християнського табору визначився з місцем проведення (на базі якого закладу буде відбуватися даний захід), то необхідно вивчити основний документ закладу. Це його положення чи статут. В цьому документі має бути прописано, що цей заклад має право здійснювати відповідну діяльність, тобто бути базою для відпочинку та оздоровлення дітей. Це свідчитиме про те, що у такому закладі уже є створені відповідні санітарно-

⁴³Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження норм харчування у навчальних та оздоровчих закладах ” (від 22.11.2004 № 1591), <zakon.rada.gov.ua/go/1591-2004-p> (дата звернення: 05.06.2018).

⁴⁴«Наметові табори України - Міністерство молоді та спорту України. Методичні матеріали виготовлені в рамках Всеукраїнського семінару, спрямованого на формування бережливого ставлення до навколишнього середовища», <http://dsmsu.gov.ua/media/2017/10/23/9/METHODICHA_Nametovi_tabori.PDF> (дата звернення: 04.06.2018).

⁴⁵Наказ Міністерства охорони здоров'я від 07.02.2012 № 89 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок», <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0284-12>> (дата звернення: 04.06.2018).

гігієнічні умови відповідно до вимог та стандартів визначених в нормативно-правових актах, а також звідси можна дізнатися і про те, чи заклад акредитований, та чи є в мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. З установчих документів закладу також можна дізнатися про те, чи персонал має відповідну підготовку для роботи з дітьми, чи відповідає потрібним кваліфікаційним вимогам та про те, що вони пройшли медичний огляд та мають медичні і санітарні книжки (це особливо потрібно для працівників кухні та медичного працівника). Слід звернути увагу на кваліфікацію керівника закладу, та його персоналу, де має відбутись літній християнський табір. Це передбачено статтею 32 пунктів 1-3 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок»:

Стаття 32. Працівники дитячих закладів оздоровлення та відпочинку

1. Призначення керівників дитячих закладів оздоровлення та відпочинку здійснюється засновниками (власниками) з числа осіб, які мають, як правило, вищу освіту за профілем (охорона здоров'я, освіта, спорт, культура) і стаж роботи з дітьми не менше п'яти років.

Прийняття на роботу працівників, які безпосередньо працюють з дітьми, здійснюється з числа осіб, які мають відповідну освіту.

Добір на роботу інших працівників дитячих закладів оздоровлення та відпочинку здійснюється відповідно до законодавства.

2. Лікарі та медичні працівники, які направляються на роботу в дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, повинні мати відповідну кваліфікацію, підготовку та стаж практичної роботи не менше трьох років. Контроль за відбором та направленням медичного персоналу до дитячих закладів оздоровлення та відпочинку покладається на керівника територіальної або відомчої медичної установи та керівника дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, які несуть відповідальність за професійну діяльність таких фахівців.

3. Для роботи в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку в літній час та під час канікул можуть залучатися студенти педагогічних, медичних та інших навчальних закладів⁴⁶.

Коли заклад вибрано, та згідно з установчими документами він відповідає необхідним вимогам та стандартам, визначених законодавством, персонал є кваліфікований, час організатору літнього християнського табору написати своє «Положення про літній християнський табір» враховуючи розташування та внутрішній розпорядок робочого дня закладу оздоровлення та відпочинку

⁴⁶Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI, <zakon.rada.gov.ua/go/375-17> (дата звернення: 04.06.2018).

дітей. Існує затверджене Типове положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку постановою Кабінету Міністрів України від 28.04.2009 № 422. Дане положення може бути основою в написанні свого положення про табір. Після того, як положення уже написано і затверджене, копію його слід передати до директора закладу оздоровлення та відпочинку дітей і до місцевих органів виконавчої влади. Це необхідно для того, щоб вразі потреби отримати чи медичний супровід при екскурсіях, чи поліцейський супровід та пожежну безпеку. Оскільки оздоровлення та відпочинок дітей є частиною державної політики, то вказані органи згідно із законодавством України зобов'язані сприяти в процесі оздоровлення та відпочинку дітей, в тому числі і в проведенні літніх християнських таборів. Цими органами, які відповідають за оздоровлення та відпочинок дітей, можуть бути Департаменти (управління, відділи, сектори) освіти і науки, молоді та спорту, культури та тризму.⁴⁷

З'ясувавши, хто на вказаній місцевості відповідає за оздоровлення та відпочинок дітей, організатор табору зобов'язаний повідомити офіційним листом про те, що буде відбуватись літній християнський табір в такому закладі оздоровлення та відпочинку. Даний лист повинен також містити інформацію про заклад, де буде проводитись вказаний захід (чи відповідний заклад пройшов атестацію Міністерства соціальної політики та про те, що заклад внесений до Державного реєстру закладів оздоровлення та відпочинку дітей та має санітарний паспорт (це документ, який видає Держпродспоживслужба (Санстанція), вказана служба також і видає дозвіл на вивіз дітей в заклад) .

На місцевому рівні виконавчі комітети рад приймають рішення «Про організацію оздоровлення, відпочинку та зайнятості дітей в літній період» Цим рішенням вони зобов'язують відповідні інстанції привести у відповідність до законодавства України всі заклади оздоровлення та відпочинку дітей даної

⁴⁷«Наметові табори України - Міністерство молоді та спорту України. Методичні матеріали виготовлені в рамках Всеукраїнського семінару, спрямованого на формування бережливого ставлення до навколишнього середовища», <http://dsmsu.gov.ua/media/2017/10/23/9/METODICHKA_Nametovi_tabori.PDF> (дата звернення: 04.06.2018).

місцевості. Для прикладу витяг із рішення виконавчого комітету Сумської міської ради по питанню охорони здоров'я:

«6. Відділу охорони здоров'я Сумської міської ради (Братушка О.В.) забезпечити:

6.1. Надання висновків із визначенням рекомендацій з проведення оздоровчих заходів при проведенні медичних оглядів дітям, які направляються на оздоровлення (особливо диспансерної групи).

6.2. Безкоштовне медичне обстеження дітей у лікувально-профілактичних закладах за місцем проживання з обов'язковою видачею довідок форми 079/о та 063/о.

6.3. Безкоштовне медичне обстеження працівників закладів оздоровлення та відпочинку.

6.4. Оздоровлення дітей диспансерної групи на базі відділень Сумської міської дитячої клінічної лікарні Святої Зінаїди.

6.5. Першочергове санаторно-курортне лікування-оздоровлення дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки (пільгових категорій).

6.6. Закріплення за дитячими закладами оздоровлення та відпочинку лікувально-профілактичних закладів.

6.7. Комплектування закладів оздоровлення та відпочинку, згідно із заявками, кваліфікованими лікарями-педіатрами або лікарями загальної практики сімейної медицини, медичними сестрами, які пройшли навчання та отримали посвідчення на право роботи в закладі оздоровлення та відпочинку відповідно до чинного законодавства України.

6.7.1. Організувати проведення семінарських занять та навчання з питань надання медичної допомоги дітям, проведення контролю за дотриманням санітарно-гігієнічного та протиепідемічного режиму, організації харчування та ходу оздоровлення дітей.

6.7.2. Погодити посадові інструкції, якими визначити права та обов'язки медичних працівників дитячих оздоровчих закладів міста.

6.8. Здійснювати контроль за організацією дитячого харчування, якістю та безпечністю харчових продуктів у закладах оздоровлення та відпочинку.»⁴⁸

Коли організувати табір на базі атестованого закладу оздоровлення та відпочинку дітей, це забезпечить організаторам літнього християнського табору дотримання законодавства України про оздоровлення та відпочинок дітей та гарантуватиме безпеку для учасників табору. Відповідно до статті 13 пункту 2 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей»:

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку створюють умови для проживання, харчування, медичного обслуговування, виховання дітей, розвитку їх інтересів та

⁴⁸Витяг з Рішення виконавчого комітету Сумської міської ради «Про організацію оздоровлення, відпочинку та зайнятості дітей м. Суми в літній період 2017 року» від 16.05.2018 року №236, <<https://smr.gov.ua/images/documents/Proekty/Vykonkom/2017/09/20/ozdor.doc>> (дата звернення: 04.06.2018).

здібностей, здобуття елементарних трудових навичок тощо відповідно до державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку дітей⁴⁹.

Але щоб табір відбувся на такій базі, то організаторам табору потрібно завчасно (при необхідності) придбати путівки для учасників літнього християнського табору, або в іншій формі замовити вказаний заклад оздоровлення та відпочинку. Дотримання вимог з організації проведення табору згідно з вимогами законодавства, призведе до успішного його проведення, оскільки ці, на перший погляд, складні перевірки та отримання дозволів від різних державних органів та служб забезпечують безпеку для життя і здоров'я учасників літнього християнського табору, високий рівень проведення дозволяє (бо вихователі та наставники є кваліфікованими спеціалістами у цій сфері роботи з дітьми).

2.2. Основи нормативно-правової бази для організації масових дозвільних заходів в тому числі і організованих Церквою

Церковну спільноту складають її вірні тобто люди які також і є громадянами своєї держави. Держави яка існує для охорони моральних цінностей свого народу та сприяє розвитку своїх громадян не нехтуючи основними суспільними цінностями свободи, рівності та справедливості. Основним завданням держави є обмежувати різні вияви зла (порушень) правовими способами. Носієм державної влади є сам її народ, саме він повинен прагнути розвитку громадянського суспільства, забезпечувати свободи та права громадян. Мета державної влади – це створення умов для гармонійного розвитку осіб та суспільних груп, всього суспільства. Християни є носіями політичної влади та відповідальні не тільки перед законом і суспільством, а ще і перед Богом.⁵⁰

⁴⁹Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI, <zakon.rada.gov.ua/go/375-17> (дата звернення: 04.06.2018).

⁵⁰*Катехизм Української Греко-Католицької Церкви. Христос — наша Пасха*, Львів: Свічадо 2011, 292.

В обов'язках кожного громадянина України чи організації яка зареєстрована на території нашої держави є законслухняність, тобто дотримання встановлених законом норм та правил. Українська Греко-Католицька Церква як релігійна організація зареєстрована та функціонує в межах держави, тому при організації християнських дозвільних масових заходів повинна чітко дотримуватися законодавства України.

2.2.1. Законодавча база та державні органи, які контролюють проведення організацію масових заходів

Основним законодавчим актом України є її Конституція, саме статтею 39 Конституції передбачено, що:

Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.⁵¹

Дія норм Конституції є прямою, оскільки вона має найвищу юридичну силу. Всі інші нормативні акти складаються на основі Конституції та не можуть суперечити її нормам. Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації є однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо. При здійсненні цих прав і свобод громадяни не повинні посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

⁵¹«Конституція України», <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>> (дата звернення: 10.12.2019).

Відповідно до Конституції органи державної влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи повинні діяти тільки на підставі та в межах повноважень і в спосіб, що передбачений самою Конституцією та законами України та підзаконними актами. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» органам місцевого самоврядування делеговано контроль за проведенням маніфестацій і демонстрацій, зборів, мітингів, видовищних, спортивних та інших масових заходів та забезпечення громадського порядку під час проведення даних заходів.⁵² До цих масових заходів також і відносяться християнські дозвільні заходи, оскільки дані заходи відповідають критеріям визначених Конституцією, а також конституційне право передбачає вільний вибір віросповідання для громадян. Отож, Українська Греко-католицька Церква має право на організацію масових дозвільних заходів.

На даний момент, діюче законодавство є не досконалим в питанні організації та проведенні мирних заходів. Раніше дані питання регулювалося Указом Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 року N 9306 «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР», але Конституційний суд скасував дію даного наказу, прийнявши рішення у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) за № 1-13/2016 від 08.09.2016 №6-рп/2016.⁵³ Дане рішення твердить, що:

кожен має право на свободу світогляду і віросповідання; це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність (частина першастатті 35 Конституції України).

⁵²Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

⁵³Рішення Конституційного суду від 08.09.2016 №6-рп/2016.

Для захисту прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нормального функціонування демократичного суспільства, органів державної влади та органів місцевого самоврядування у законах України допускається встановлення відповідних обмежень щодо здійснення релігійної діяльності, у тому числі у публічному місці. У разі проведення мирного зібрання релігійного характеру (богослужіння, релігійного обряду, церемонії, процесії тощо) у публічному місці до його організаторів та учасників можуть бути застосовані обмеження, визначені у частині другій статті 39 Конституції України, тобто суд відповідно до закону може встановити обмеження щодо реалізації права на свободу світогляду та віросповідання цих осіб у публічному місці в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Згідно з положеннями статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні обряди» богослужіння, релігійні обряди, церемонії та процесії безперешкодно проводяться в культових будівлях і на прилеглий території, у місцях паломництва, установах релігійних організацій, на кладовищах, в місцях окремих поховань і крематоріях, квартирах і будинках громадян, а також в установах, організаціях і на підприємствах за ініціативою їх трудових колективів і згодою адміністрації (частина друга); богослужіння та релігійні обряди в лікарнях, госпіталях, будинках для престарілих та інвалідів, місцях попереднього ув'язнення і відбування покарання проводяться на прохання громадян, які перебувають в них, або за ініціативою релігійних організацій; адміністрація зазначених установ сприяє цьому, бере участь у визначенні часу та інших умов проведення богослужіння, обряду або церемонії (частина четверта).

В інших випадках публічні богослужіння, релігійні обряди, церемонії та процесії проводяться щоразу з дозволу відповідної місцевої державної адміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської ради; клопотання про видачу вказаного дозволу подається не пізніше як за десять днів до призначеного строку проведення богослужіння, обряду, церемонії чи процесії, крім випадків, які не терплять зволікання (частина п'ята статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні обряди»).

Дане рішення чітко вказує на те, що дозвіл на проведення дозвільного масового християнського заходу не потрібен, потрібно тільки вчасне звернення у відповідні органи із попереднім повідомленням про мирний захід який може бути як релігійного, так і нерелігійного характеру є обов'язковим⁵⁴.

Організаторам масових заходів достатньо дотримуватися статті 39 Конституції України, бо вона є норма прямої дії, та затвердженого місцевою радою Положення про організацію та проведення масових

⁵⁴Рішення Конституційного суду від 08.09.2016 №6-рп/2016.

заходів. Зараз не має чіткої визначеної законодавчої норми, яка визначає конкретний термін, коли організаторам необхідно сповістити місцеву владу про масовий мирний захід. Але існує одна обов'язкова Конституційна вимога до організаторів мирних зібрань в тому числі і релігійних заходів – це завчасне повідомлення органів місцевого самоврядування. Загальнодержавної затвердженої форми повідомлення не існує, встановленні форми можуть бути затверджені Положенням на місцевому рівні.

При організації масових заходів організатори також повинні враховувати і Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп. «Справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання» В даному рішенні висвітлюється питання офіційного роз'яснення частини 1 статті 39 Конституції України, про завчасне повідомлення органів місцевого самоврядування чи виконавчої влади про проведення масових заходів. Громадяни мають Конституційне право на мирні зібрання і можуть його реалізувати за умови обов'язкового завчасного повідомлення про намір проведення масового заходу органи місцевої влади. І це повідомлення мають зробити організатори заходу. Завчасне повідомлення органів місцевої влади про масові заходи – це той термін який триватиме до моменту проведення самого заходу. Цей термін повинен бути в розумних межах, щоб громадяни могли реалізувати своє право, але щоб і місцева влада встигнула здійснити підготовчі заходи для забезпечення безпечного та безперешкодного проведення масового заходу. Це забезпечення громадського порядку та охорони свобод і прав інших людей. Законодавство дає чітке визначення що таке громадський порядок:

Громадський порядок – система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в громадських місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій,

громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі⁵⁵.

У разі потреби місцева влада може погоджувати із організаторами масових заходів організаційні моменти які стосуються дати і часу, маршруту, місця проведення та тривалість проведення заходу та інші організаційні питання. Термін завчасного повідомлення повинен бути достатнім для органів місцевого самоврядування, щоб вони могли визначитися чи даний захід відповідає вимогам статті 39 Конституції України, а у разі виникнення спірних питань можливості звернутися до суду.

Організатори які мають на меті провести масовий захід, підчас якого буде забезпечено охорону громадського порядку в завчасному повідомленні зазначають:

- дату, час початку заходу, тривалість;
- форму і мету проведення масового дозвільного заходу;
- місце проведення масового заходу;
- маршрут руху учасників заходу це для походів, релігійних процесій;
- кількість учасників яку орієнтується залучити до проведення заходу;
- інформація про організаторів, їхні телефони і адреси;
- дата подання данного повідомлення до органів місцевої влади.

При проведенні масового заходу, як правило, застосовується підсилення звуку, а можливе і застосування салютів чи феєрверків, це потрібно враховувати і не порушувати санітарні норми в залежності до місцевості проведення. Питання додержання тиші в Україні регулюється законом «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»⁵⁶. Даний закон забороняє гучно співати, кричати, надмірно включати гучну музику в чи інший спосіб порушувати тишу в нічний час. Забороняється шуміти з 22.00 ночі

⁵⁵Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11.11.2010р. №550.Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України.

⁵⁶Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

до 8.00 ранку. Але існують виключення коли режим тиші може бути порушено і це не вважатиметься порушенням: це підчас надання невідкладної допомоги, аварійних робіт та святкування гучних подій на державні свята.⁵⁷

На офіційному сайті Київської міської ради розміщена стаття яка чітко вказує де забороняється шуміть після 22 години. А саме, це:

- прибудинкові території та житлові будинки;
- санаторно-курортні та лікувальні заклади;
- заклади освіти та культури, будинки-інтернати і готелі, гуртожитки;
- закладах розважального характеру в межах населеного пункту;
- закладах торгівлі та громадського харчування;
- в спорудах та будівлях в яких тимчасово чи постійно перебувають люди;
- у парках та зонах облаштованих для відпочинку на території житлових будинків;

На об'єктах які є під захистом шум при здійсненні будь-якої діяльності не може перевищувати рівень законодавчо встановлених норм, відповідно до часу.⁵⁸

Окремі аспекти по організації та проведенню масових заходів врегульовано ст.. 182, 183 Кодексу адміністративного судочинства України, в яких визначено основні засади для місцевих органів влади у випадках яких вони маю право звертатися до суду із позовною заявою про заборону проведення заходу після отримання повідомлення від організаторів про захід, якщо даний захід може порушувати безпеку та громадський порядок.

⁵⁷Офіційний портал Києва, Київська міська рада,
<https://kyivcity.gov.ua/navkolyshnie_seredovyshche_mista/shum/815> (дата звернення: 04.06.2018).

⁵⁸Офіційний портал Києва, Київська міська рада,
<https://kyivcity.gov.ua/navkolyshnie_seredovyshche_mista/shum/815> (дата звернення: 04.06.2018).

Суд задовольняє позовні вимоги в інтересах захисту громадського порядку та національної безпеки, в разі встановлення моментів що проведення масового заходу може створити загрозу життю і здоров'ю населення, створити небезпеку заворушень, цим самим порушивши права інших людей. В постанові суду детально вказується в який спосіб будуть застосовані обмеження. Організатори заходів мають право звертатися в адміністративний суд з позовною заявою для усунення обмежень з боку місцевої влади, для реалізації права на проведення мирного зібрання.⁵⁹

Вік учасників дозвільних заходів

Вік учасників дозвільних масових заходів також повинен бути врахований організаторами, із сторони об'ємів прав осіб залежно від їх віку. Оскільки законодавством врегульовано права дитини в залежності від її віку та до якого часу і де вона може перебувати самотійно, а де тільки з батьками чи опікунами. Моменти з якого особам дозволяється керувати велосипедами та самотійно бути учасниками автодорожнього руху. Дану норму регулює Сімейний кодекс України, Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування у нічний час». Особи які не досягнули 16 років мають право перебувати в громадських закладах до 22 години і тільки з 6 години ранку. В разі перебування їх в громадських місцях у заборонені години відповідальні особи за проведення заходу можуть бути притягнені до адміністративної відповідальності. Перебування таких осіб дозволяється тільки за умови перебування з одним із батьків чи іншої дорослої особи яка несе за дану неповнолітню особу персональну відповідальність. Особи яким уже виповнилося 16 років повинні це засвідчити документально.

⁵⁹Юридичне управління (консультаційне роз'яснення Чернівецької міської ради), <<http://chernivtsy.eu/portal/informatsiya-shhodo-organizatsiyi-ta-provedennya-mirnih-zahodiv>> (дата звернення: 04.06.2018).

Тож організатори християнських дозвільних заходів повинні даний момент враховувати при встановленні часових меж проведення заходу.⁶⁰

Вік учасників також враховується при організації такого дозвільного заходу як екскурсії чи подорожі для участі в прощі чи в іншому дозвільному заході. І дане питання має три основні нормативно-правові акти які його регулюють – це Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 року № 176 «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» та «Інструкцію щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю» затверджену Наказом Міністерства освіти і науки України №1124 від 02.10.2014 року, Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України № 1196 від 27.11.2006 року «Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України».

2.2.2. Особливості перевезення учасників дозвільних заходів

Організатор дозвільного заходу, а саме заходу який потребує перевезення учасників повинен знати правові аспекти для забезпечення безпечного проведення заходу. Перевезення може бути місцеве і дальнє, місцеве це в межах області, дальнє – за межі області. Це визначення є важливе, від цього залежить які саме документи та підготовка до заходу потрібна. Також тривалість заходу має значення, чи це екскурсія чи уже подорож. Екскурсія триває до 24 години, а подорож понад 24 години.⁶¹

Організатор заходу повинен мати затверджений наказ де буде міститися інформація про мету заходу, час, дані учасників, маршрут, та осіб які

⁶⁰Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування у нічний час».

⁶¹«Організація та проведення шкільної екскурсії правові аспекти», <<https://osvitano.com.ua/posts/2468-orhanizatsiia-ta-provedennia-shkilnoi-ekskursii-pravovi-aspekty>> (дата звернення: 11.11.2019).

призначені керівниками груп, також організатор повинен провести із керівниками груп інструктажі з техніки безпеки. Дані інструктажі є закріплені законодавством в Наказі Міністерства освіти і науки України №1699 від 26.12.2017 року «Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти». Організатор сприяє та контролює проведення заходу постійно тримаючи контакт із керівниками груп. Склад груп визначається організатором і може бути від 10 до 40 учасників, вік яких може бути від 6 років. Але кількість учасників заходу не може більшою від сидячих місць в автобусі, який здійснюватиме перевезення. Керівником групи має бути тільки повнолітня особа і вона повинна володіти навичками надавання долікарської медичної допомоги. В залежності від кількості учасників переїзного дозвільного заходу визначається кількість заступників керівника групи. Якщо захід проводиться за межами населеного пункту учасників то розрахунок відповідальних осіб буде такий: на 25 учасників – один керівник і один його заступник, якщо кількість учасників більша, на наступних 10 учасників призначається наступний заступник керівника.

Особливої уваги та підготовки потребує організація перевезення груп дітей, оскільки дорога являється територією підвищеної небезпеки.

Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 року № 176 «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» чітко вказує що, здійснювати перевезення дітей має право водій із водійським стажем понад 5 років, дане перевезення можливе тільки в світлу пору доби та за добрих погодних умов. Якщо відстань маршруту більша як 250 кілометрів, то мають бути два водії. За умови якщо колона учасників заходу буде понад п'ять автобусів, то обов'язково повинен бути супровід

відповідного підрозділу Національної поліції.⁶² Якщо група неповнолітніх учасників понад 30 осіб, то має бути залучений медичний супровід під час даного заходу. Організатор заходу повинен забезпечити учасників перш за все, це питною водою, медичними засобами першої необхідності, а керівників груп списками учасників та номерами телефонів екстрених служб на випадок не передбачуваних обставин.

В даній роботі також варто зазначити, що керівники груп дозвільних заходів та їх заступники несуть персональну відповідальність за життя та здоров'я учасників заходу. Тож вони повинні вжити всіх профілактичних інформаційних заходів з метою уникнення неприємних ситуацій. Це ознайомити учасників із програмою та маршрутом заходу, провести інструктаж, ознайомити і правилами порядку та техніки безпеки, спрогнозувати та оголосити можливі факти ризику. Перед дальніми дозвільними заходами для неповнолітніх обов'язково є проведення зборів батьків для обговорення дозвільного заходу. Це стосується і дозвільного заходу релігійного характеру.

На керівників груп та їх заступників законодавством покладено чи мало обов'язків. Перш за все, це створення безпечних умов для учасників заходу, дотримання маршруту та програми заходу (дозволяється відхилення від маршруту і програми тільки в разі виявлення небезпеки яка може загрожувати життю і здоров'ю учасників). В обов'язки керівників входить не допускання вибуття учасників під час заходу без супроводу заступника. Вибуття учасника можливе тільки за умови якщо в складі групи є більше як два заступники. У момент настання нещасного випадку керівник групи чи заступник повинен терміново організувати надання медичної допомоги та за необхідності доставити в лікувальний заклад потерпілого. Одразу повідомити організатора

⁶²Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 року № 176 «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту».

заходу про нещасний випадок. Керівник групи має право припинити захід і змінити маршрут в разі небезпеки для життя і здоров'я учасників. Керівник групи повідомляє про завершення заходу організатора та за необхідності додає організатору звіт про проведення заходу.⁶³

Учасники заходу повинні дотримуватися розпоряджень керівників груп та їх заступників, слідкувати за станом здоров'я, повідомляти про будь-які проблеми, дотримуватися правил техніки безпеки та громадського порядку. Дотримання вище перелічених прав та обов'язків забезпечить безпечне і цікаве проведення дозвільного заходу.

Перевезення організованих груп дітей для участі в дозвільному заході залізницею регулюється декількома нормативно-правовими актами про які повинен знати організатор заходу. Це вище згадуваний Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України № 1196 від 27.11.2006 року «Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України», постанова Міністерства охорони здоров'я України, головного санітарного лікаря залізничного транспорту України від 12.04.2010 року №150-ЦСАН «Про гігієнічні вимоги до умов перевезення залізничним транспортом організованих дитячих колективів», закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей».

Для перевезення організованого групи осіб залізницею організатор заходу повинен попередньо зарезервувати потрібну кількість місць для учасників заходу. Це робиться офіційним зверненням до перевізника. На офіційному сайті перевізника містяться електронні адреси куди направляти заяви для попереднього замовлення місць⁶⁴. Дана заява має містити інформацію про

⁶³«Інструкцію щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю» затверджену Наказом Міністерства освіти і науки України №1124 від 02.10.2014 року.

⁶⁴Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України № 1196 від 27.11.2006 року «Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України» п.4.

організатора перевезення (якщо це юридична особа, то бажано заяву заповнювати на фірмовому бланку), кількість учасників перевезення та їх категорії, станції відправлення та призначення. Дану заяву подається в період коли уже розпочався попередній продаж на потрібну дату. Оплату за резервування місць організатор здійснює відповідно до затвердженої законодавством норми.⁶⁵ За потреби можна зробити резервування квитків і в зворотній напрямок. Організатор заходу повинен на протязі 3 днів викупити проїзні квитки, в разі зміни прізвищ учасників заходу необхідно за день до відправлення організатору звернутися із письмовою заявою в будь-який пункт продажу для уточнення даних в проїзних документах. Дане резервування потрібне також і для вжиття безпеки підчас переїзду, оскільки в таких перевезеннях повідомляється начальник потягу та начальник станцій де здійснюється посадка і висадка організованих груп.⁶⁶ Даний потяг в якому пересуваються організовані групи, а особливо дітей є під особливою увагою як працівників залізниці так і працівників підрозділів залізничної поліції.

Оформлення квитків для організованої групи дітей здійснюється тільки за наявності документів від організатора поїздки про медичний супровід, оскільки він є обов'язковим.⁶⁷ Організатори заходу не пізніше як за дві доби до подорожі зобов'язані скласти та затвердити склад групи учасників. Групи повинні мати свого супроводжуючого який відповідає вимогам Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» та медичного працівника. Відповідальні за життя і здоров'я дітей є супроводжуючі особи до моменти передання дітей законним представникам чи особам які уповноважені організаторами продовжувати дозвільний захід.

Працівники залізниці знаючи про організацію організованого перевезення вживають цілий спектр профілактичних заходів з метою забезпечення

⁶⁵Там само.

⁶⁶Постанова Міністерства охорони здоров'я України, головного санітарного лікаря залізничного транспорту України від 12.04.2010 року №150-ЦСАН «Про гігієнічні вимоги до умов перевезення залізничним транспортом організованих дитячих колективів».

⁶⁷Там само. П. 2.1.8.

безпечного перевезення організованих груп для участі в дозвільному заході. Організатори та супроводжуючі особи повинні забезпечити дотримання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки учасників своєї групи. В разі виникнення форс-мажорних обставин одразу повідомляти провіднику. Організатори заходу чи супроводжуючі особи зобов'язані мати із собою медичні довідки учасників групи встановленої форми.⁶⁸

В даній роботі вище зроблено аналіз нормативно-правових актів, які регулюють проведення мирних дозвільних заходів, описано, що являється громадським порядком та можливі моменти його порушення проведенням гучних заходів, проведений опис вікових характеристик учасників які потрібно знати при організації заходу, здійснено опис питань організованих перевезення учасників для участі в масовому заході автобусами і залізницею, та варто ще організаторам християнських масових дозвільних заходів звернути детальну увагу на місце та протипожежні вимоги щодо самого місця проведення заходу.

2.2.3. Основні пожежні вимоги до приміщень при проведенні дозвільного заходу

Дане питання чітко регулює такі нормативно-правові акти як Закон України «Про пожежну безпеку», Наказ Міністерства внутрішніх справ України №1417 від 30.12.2014 року «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні» та Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи №339 від 18.05.2009 р. Даний наказ затверджує Правила пожежної безпеки для культових споруд.⁶⁹ Дані правила є обов'язковими для дотримання та виконання і

⁶⁸Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI, <zakon.rada.gov.ua/go/375-17> (дата звернення: 04.06.2018).

⁶⁹Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).

юридичним, і фізичним особам незалежно якої вони форми власності та якою діяльністю займаються.

Перше що потрібно знати організатору християнського дозвільного заходу на території культової споруди (храму, собору, каплиці, дзвіниці, молитовні доми, зали) це те, що відповідальність за пожежну безпеку несе настоятель храму чи уповноважена ним особа. Отже саме з даними особами потрібно організатору узгодити та затвердити програму заходу в питаннях дотримання пожежної безпеки на даній території під час підготовки до масового заходу та в часі проведення заходу.⁷⁰

Основні вимоги які повинні бути дотриманні відповідальними особами це: недопустимість поширення вогню і диму у храмі та на сусідні споруди і територію, забезпечення вчасної евакуації учасників заходів із споруд чи їх рятування, забезпечення відповідної міцності несучій конструкції протягом певного часу та забезпечення безпеки рятувальників. Розміщення відповідних пожежних щитків відповідно до норм також є в обов'язках відповідальної особи. Дані особи повинні здійснювати постійний контроль за дотриманням пожежних вимог на території споруд, та в разі пожежної загрози попередити організаторів заходу про можливі наслідки та усунути загрози. Відповідальні особи за пожежну безпеку в храмі під розписку повідомлять організаторам заходу інструктаж протипожежної безпеки. В храмах де є віруючих і відвідувачів заходів понад 50 свячено служителі повинні мати інструкцію з питань пожежної безпеки для забезпечення швидкої та безпечної евакуації учасників заходів та проводити практичні тренування.⁷¹

Організаторам заходу потрібно дотримуватися таких основних вимог:

⁷⁰ Там само п.1.7.

⁷¹ Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. п. 2.3.<http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).

- організація правильного паркування автотранспорту з можливість вільного проїзду до місця проведення заходу (церкви, собору, чи іншої споруди);
- проводити детальний огляд та слідкувати за зачиненням храму чи іншої будівлі після проведення заходу;
- правила поводження в споруді під час проведення пожежно-небезпечних робіт;
- пройти навчання з питань пожежної безпеки та провести із служителями інструктажі та знати порядок експлуатації та обслуговування існуючих технічних засобів, насосних станцій, протипожежного водопроводу, систем сигналізації у випадку пожежі, вогнегасників і так далі;
- порядку виклику пожежно-рятувальних служб та повідомлення настоятеля храму чи керівника закладу;
- порядок відключення електрообладнання від мережі в разі пожежі.

В обов'язок всіх служителів храмів входять знання пожежної безпеки про що вони свідчать своїм підписом в відповідному журналі. Важливо також, що в храмах з відвідуваністю більше 50 осіб повин бути план евакуації та за необхідності план евакуації цінностей.⁷²

Проведення будь яких заходів в культовій споруді яка немає дозволу від пожежників на експлуатацію забороняється.

В разі оренди приміщення відповідальність за дотримання пожежної безпеки визначається договором оренди.

Приміщення, шляхи евакуації та територія культових споруд повинні мати знаки пожежної безпеки, які є встановленні законодавством, містити відповідну кількість вогнегасників та засобів первинного пожежогасіння.

⁷²Там само п.2.5.

Територія культових споруд завжди повинна бути в чистоті та швидко очищуватися від горючих матеріалів. Завжди повинен бути вільний проїзд до храмів, а в зимовий період він має бути розчищений від снігу та вільний майданчик для розвороту пожежних машин.

Майданчики які встановлюють організатори на час проведення заходу повинні не перешкоджати руху людей, встановлення тимчасових кіосків чи торгівельних лавок також мають не створювати перешкод для руху людей, а в разі виникнення потреби і спеціалізованому транспорту. Забороняється на території культових споруд запалювати вогнище, складувати сміття і листя.

Торгівля в храмі допускається тільки товарами церковного призначення, даний продаж не може знаходитися на шляху людей і чинити перешкоди руху учасників заходу цим самим зменшувати ширину проходу.

Дозволяється розташування молитовний залів в підвальних та цокольних приміщеннях, на другому та наступних поверхах, за умови що перекриття та підлога виготовлені із негорючих матеріалів, та є більше двох евакуаційних виходи.⁷³ Підчас заходів у підземеллях обов'язково має бути відповідальна особа яка знає правила пожежної безпеки в підземеллях та печерах та є супроводжуючою особою. При вході в печери повинен бути план-схема евакуації. Кількість учасників заходу які проводяться у відповідних закладах також визначається від ступеня вогнестійкості будівлі. Це затверджується державними пожежними органами, та зафіксовано Наказом.⁷⁴

Якщо на хорах чи антресольні поверххах знаходиться більше 5 осіб, то ширина хорів повинна бути не менше як 1.2 м.. Евакуаційні виходи повинні бути вільними та відповідати державним будівельним нормам. Двері запасних виходів повинні відчинятися на засув. Сходові площадки повинні також вільними та відповідати стандартам. У залах без сидіння робиться розрахунок

⁷³Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. п.3.2.7..<http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).

⁷⁴Там само п.3.2.9.

на пів квадратного метра – один відвідувач, із залів де є місця для сидіння кількість сидячих місць. Евакуаційні проходи робляться виходячи із кількості можливих учасників заходу, та необхідного часу для евакуації. Евакуаційним виходом у храмі в екстрених ситуаціях є також вихід через вітвар.

Використання килимів в культових спорудах дозволяється тільки за умови, що ці килими відповідають вимогам пожежної безпеки та є добре закріпленими до підлоги.

Забороняється в культових спорудах зберігати легкозаймисті речі та вогнебезпечні речовини, балони з газами. Влаштувати при входах споруди гардероби чи розставляти вішалки для одягу, які можуть бути перешкодою при виході в разі екстрених випадків.

Розставляти стільці також потрібно відповідно до вимог пожежної безпеки з встановленою кількістю в ряді та відповідною шириною для проходу. Забороняється використовувати стільці чи лавки з матеріалу який є швидко займистий. Вимоги щодо евакуаційних шляхів та виходів затверджені законодавством.⁷⁵

Використання відкритого вогню підчас проведення дозвільних християнських заходів також має відбуватися з дотриманням пожежних вимог, це є детально описано в пункті 4 «Правил пожежної безпеки для культових споруд».⁷⁶

Опалення в культових спорудах дозволяється тільки із збереженням пожежної безпеки та відповідно до затверджених стандартів. Категорично забороняється опалення саморобними обігрівачами. В обов'язковому порядку перевіряється перед проведенням заходу справність опалювальної системи та вентиляції. Про це чітко розписано в вище згадуваних Правилах.

⁷⁵Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. п. 3.3.<http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).

⁷⁶Там само п.4.

Електропостачання в приміщенні в якому відбуватимуться дозвільні християнські заходи також мають відповідати стандартам які зафіксовані у вимогах ДБН В.2.5-23-2003 «Проектування електрообладнання об'єктів цивільного призначення», а кількість незалежних джерел живлення визначатися від кількості вмісту можливих учасників заходу. Забороняється використовувати пошкоджені чи саморобні електроподовжувачі та інші прилади які не є заводського виготовлення. Також категорично забороняється обмотувати електропроводи швидко займистими матеріалами та розміщувати електроприлади біля предметів виготовлених з матеріалу швидко займистого.⁷⁷

Освітлення у культових спорудах має бути і природнім і штучним. Якщо приміщення розраховане на кількість відвідувачів більшу як 50 осіб, то обов'язково повинно бути евакуаційне освітлення. Освітленими повинні бути всі евакуаційні виходи із спеціальними надписами. Особи які відповідальні є відповідальними за дані споруди (настоятелі) повинні мати необхідну кількість ліхтариків виходячи із затвердженого протипожежного режиму споруди⁷⁸

Перед проведенням масового заходу відповідальна особа (служитель) зобов'язаний пройти інструктаж з відповідною відміткою в журналі який проводить особа відповідальна за пожежну безпеку в даному приміщенні. Особа відповідальна за пожежну безпеку повинна регулярно здійснювати перевірку пожежного режиму в усіх приміщеннях споруди та на прилеглій території, та перевірити місця з де використовується відкритий вогонь.⁷⁹

Якщо дозвільні заходи відбуваються в темний період доби, то територія має освітлюватися. Підчас заході евакуаційні виходи повинні бути зачинені на

⁷⁷Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. п. 5.6.<http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).

⁷⁸Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. п.5.7.5.<http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).

⁷⁹Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. п. 6.3.<http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).

такі запори які легко відчиняються і без ключа. На евакуаційних шляхах включено евакуаційне світло.

Основне під час проведення дозвільних заходів пам'ятати про те, що скупчення людей біля евакуаційних виходів, ремонтні роботи, будівельно-монтажні роботи, вогневі роботи – забороняються, Евакуаційні виходи та шляхи евакуації повинні бути вільними та легко доступними. Вогнегасні щитки повинні бути розмічені на видних місцях та зберігатися відповідно до встановлених вимог приміткою Наказу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи №339 від 18.05.2009 Про затвердження Правил пожежної безпеки для культових споруд.⁸⁰

⁸⁰Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. примінка <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження, можемо прийти до висновку, що організація християнських дозвільних заходів повинна базуватися на християнських принципах, цінності відпочинку та дотриманні встановлених державою вимог. Християнські дозвільні заходи є ефективною формою поєднання відпочинку та всестороннього розвитку, зокрема – духовного. Вони сприяють стрімкому розвитку і Церковної спільноти. Під час них можна достукатися до сердець учасників не тільки навчаючи засад моралі, але і засвідчуючи правди віри власним життям. Знання та дотримання законодавства України в сфері оздоровлення та відпочинку сприяє успішному й безпечному проведенню християнських дозвільних заходів.

Детальніше проаналізовано найпоширеніші християнські дозвільні заходи – літні християнські табори, прощі, нічні чування, як основні види християнського дозвілля. Дозвільний захід потребує багато організаційної роботи як під час підготовки, так і під час його проведення. Дозвільний захід є сприятливим середовищем, яке дає можливість учасникам зустріти Бога в своєму житті, пізнати його задум стосовно їхнього життя, зростати в пізнанні віри і християнських правд. Добре організований захід може стати для учасників чудовою можливістю відчувати ефект повноцінного відпочинку, всестороннього розвитку, духовного піднесення. Завданням християнського дозвільного заходу є допомога учасникам пізнати Бога і Його задуми стосовно власного життя, зростати у вірі і пізнанні християнських правд. Щоб прямувати до досягнення цього завдання, захід має бути організований та проведений на найвищому рівні. Для цього потрібна якісна підготовка до його проведення та кваліфіковані провідники, які в будь-який момент можуть бути «універсальними солдатами» і чітко виконуватимуть покладені на них завдання.

Державна політика спрямована сприяти розвитку закладів оздоровлення та відпочинку дітей і в забезпеченні якісних та безпечних умов перебування учасників заходів. Це передбачено в основному Законі України, який регулює відносини в цій сфері: «Про оздоровлення та відпочинок дітей».

Поетапне застосування законодавства України при підготовці та проведенні літнього християнського табору забезпечить організатору заходу захист його прав та інтересів в подальшому. Оскільки у вказаних нормативно-правових актах перелічені чітко визначені вимоги стосовно кількості медичного персоналу, пожежної охорони, поліцейського супроводу, підбору кадрів згідно з кваліфікаційними вимогами, дотримання санітарно-гігієнічних вимог, а також вимоги щодо осіб, які будуть перебувати в відповідному закладі.

Перевагу в місці проведення оздоровлення та відпочинку мають атестовані заклади, які є в Державному реєстрі закладів оздоровлення та відпочинку, оскільки всі санітарно-епідемічні та інші вимоги будуть дотримані.

Знання та дотримання законодавства України при організації та проведенні заходу є обов'язковим, оскільки організатори заходів є відповідальними за життя і здоров'я учасників заходів. Зокрема, повинні бути враховані вікові критерії.

При перевезенні учасників дозвільних заходів організатор також має знати особливості підготовки до перевезення як автотранспортом так і залізницею та мати відповідні документи встановленого державою зразка. Перевезення – це середовище підвищеної небезпеки, тому про перевезення організованих груп повинні бути повідомленні відповідні інстанції.

Знання та дотримання правил пожежної безпеки під час проведення християнських дозвільних заходів є необхідним, оскільки порушення даних вимог та правил може коштувати життя чи здоров'я людей, а відповідальність за проведення заходу несуть організатори заходу.

Християнські дозвільні заходи слід організовувати і проводити тільки із дотриманням чинного законодавства. Для уникнення непередбачуваних та

неприємних ситуацій під час проведення дозвільних заходів варто організаторам обов'язково вивчати перелічені у цій роботі нормативно-правові акти, оскільки незнання закону не звільняє від відповідальності. А відповідальність за проведення масового заходу лежить на організаторах. Дотримання вимог та норм, затверджених Законами України при підготовці і проведенні християнських масових дозвільних заходів, зокрема – літніх таборів, прощ, нічних чувань, є запорукою їх успішного проведення.

Підводячи підсумки дослідження, можемо прийти до висновку, що дотримання законодавства України в сфері оздоровлення та відпочинку дітей, дотримання методичних рекомендацій, підбір активної та кваліфікованої команди – це кроки до успішного проведення християнських дозвільних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. *Дозвіллезнавство. Навчальний посібник*, Київ: Центр навчальної літератури 2006, 208.
2. Витяг з Рішення виконавчого комітету Сумської міської ради «Про організацію оздоровлення, відпочинку та зайнятості дітей м. Суми в літній період 2017 року» від 16.05.2018 року №236, <<https://smr.gov.ua/images/documents/Proekty/Vykonkom/2017/09/20/ozdor.dos>> (дата звернення: 04.06.2018).
3. «Відбувся оргкомітет по проведенні патріаршої прощі в Крилос» // *Християнський портал Прикарпаття*, <https://www.religion.if.ua/diocese_news/5075-vidbuvsia-orkomitet-po-provedenni-patriarshoi-proshchi-v-s-krylos-html> (дата звернення: 28.10.2019).
4. «Дитина їде в дитячий літній табір: консультує юрист», <<http://tvoymalysh.com.ua/uk/mom-territory/on-a-note/3872-ditina-ide-v-dityachiy-litniy-tabir-konsultuye-yurist.html> (14 год.25. хв) > (дата звернення: 04.06.2018).
5. *Душпастирський катехитичний поради́ник*, Львів: [б.в.] 2012.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування у нічний час».
7. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».
9. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI, <zakon.rada.gov.ua/go/375-17> (дата звернення: 04.06.2018).

10. Іван Павло II, Апостольське послання *Dies Domini* [«День Господній»] (31 травня 1998), <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_letters/1998/documents/hf_jp-ii_apl_05071998_dies-domini.html> (дата звернення: 08.06.2018).
11. «Інструкція щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю» затверджену Наказом Міністерства освіти і науки України №1124 від 02.10.2014 року.
12. Йоан Золотоустий, «Коментар на Послання до ефесян. Гомілія 21, 4», <<https://cat.org.ua/index.php/p/367-s/1526-sviati-ottsi>> (дата звернення: 10.12.2019).
13. «Календар прощ УГКЦ. Патріарший паломницький центр УГКЦ», <<http://pilgrimage.in.ua/kalendar-prosch-do-svyatyn-uhkts-na-2017-r>> (дата звернення: 15.09.2019).
14. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви. Христос — наша Пасха*, Львів: Свічадо 2011.
15. «Конституція України», <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>> (дата звернення: 10.12.2019).
16. Мелько М., *На допомогу молодіжному лідеру: Пропозиції щодо праці з молоддю на основі діяльності молодіжної комісії Самбірсько-Доргобицької єпархії*. Львів: Свічадо 2007.
17. «Методичні рекомендації щодо організації оздоровлення дітей та проведення виховної роботи у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку», <http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/7824> (дата звернення: 05.06.2018).
18. *Моя мандрівка з Ісусом та друзями. Методичні матеріали для проведення літніх християнських таборів*. Львів: Свічадо 2012.
19. «Наметові табори України - Міністерство молоді та спорту України. Методичні матеріали виготовлені в рамках Всеукраїнського семінару, спрямованого на формування бережливого ставлення до навколишнього

- середовища»,
<http://dsmsu.gov.ua/media/2017/10/23/9/METODICHKA_Nametovi_tabori.PDF> (дата звернення: 04.06.2018).
20. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11.11.2010р. №550. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України.
21. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 07.02.2012 № 89 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил влаштування, утримання та організації режиму діяльності дитячих наметових містечок», <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0284-12>> (дата звернення: 04.06.2018).
22. Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України № 1196 від 27.11.2006 року «Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України» п.4.
23. Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи "Про затвердження правил пожежної безпеки для культових споруд" №339 від 18.05.2009. <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE16522.html> (дата звернення: 04.11.2019).
24. «Нова зоря». Український греко-католицький часопис / Видання Івано-Франківської Митрополії Української Греко-Католицької Церкви, 22 (30 травня) 2019.
25. «Організація та проведення шкільної екскурсії правові аспекти», <<https://osvitanova.com.ua/posts/2468-orhanizatsiia-ta-provedennia-shkilnoi-ekskursii-pravovi-aspekty>> (дата звернення: 11.11.2019).
26. Офіційний портал Києва, Київська міська рада, <https://kyivcity.gov.ua/navkolyshnie_seredovyshe_mista/shum/815> (дата звернення: 04.06.2018).

- 27.«Проблеми та перспективи організації активного дозвілля дітей та підлітків, які проживають у сільській місцевості»,
<<http://www.oblrada.pl.ua/uploads/1stud/2012/06.pdf>>(дата звернення: 25.06.2017).
- 28.Павлиш З. *Душа і вічність*, Львів:[б.в.] 2018.
- 29.*Паломницький центр Матері Божої Неустанної Помочі*,<https://palomnyk.info/palomnytski_tury_medzhugorie> (дата звернення: 10.12.2019).
- 30.Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку»,
<zakon.rada.gov.ua/go/422-2009> (дата звернення: 04.06.2018).
- 31.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм харчування у навчальних та оздоровчих закладах» (від 22.11.2004 № 1591), <zakon.rada.gov.ua/go/1591-2004-p> (дата звернення: 05.06.2018).
- 32.Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 року № 176 «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту».
- 33.Постанова Міністерства охорони здоров'я України, головного санітарного лікаря залізничного транспорту України від 12.04.2010 року №150-ЦСАН «Про гігієнічні вимоги до умов перевезення залізничним транспортом організованих дитячих колективів».
- 34.Рішення Конституційного суду від 08.09.2016 №6-рп/2016.
- 35.*Святе Письмо Старого та Нового Завіту*/ перекл. о. І.Хоменко, Львів: Видавництво Отців Василіан «Місіонер» 2007.
- 36.«У Крилосі відбуваються останні приготування до Патріаршої прощі»
Християнський портал Прикарпаття,
<https://www.religion.if.ua/diocese_news/5105-u-krylosi-vqidbuvaiutsia-ostanni-pryhotuvannia-do-patriarshoi-proshchi-2-html> (дата звернення: 28.10.2019).

37. *Християнська родина. Із пасторського вчення Митрополита Андрея Шептицького*, Львів: Видавництво АРТОС 2014.
38. Щур О. *Перекотибус: Посібник для проведення духовно-відпочинкового табору «Веселі канікули»*, Львів: Видавництво «Дон Боско», 2014.
39. *Юридичне управління (консультаційне роз'яснення Чернівецької міської ради)*, <<http://chernivtsy.eu/portal/informatsiya-shhodo-organizatsiyi-ta-provedennya-mirnih-zahodiv>> (дата звернення: 04.06.2018).